
THOMAS
BARTHOLINVS
DE
ARMILLIS
VETERVM

THOMÆ BARTHOLINI
DE
ARMILLIS VETERVM SCHEDION.

Accessit

OLAI WORMII

DE

AVREO CORNV DANICO
ad *Licetum* Responsio.

Editio novissima, figuris aneis illustrata.

AMSTELODAMI,
Sumptibus HENRICI WETSTENII.
M.DC LXXVI.

Viro

Clarissimo & Celeberrimo

D. D. WILHELMO

WORMIO,

Bibliothecario Regio, in Regia Academia Hafniensi Medicinæ Professori meritissimo, Amico & Fautori suo S. D.

CASPARVS BARTHOLINVS

TH. F.

TVum advocavi nomen, Vir inclute, in causa non domestica, sed publica Antiquitatis, cujus Te Genium meritò compello. Non aliàs meliorem

experta ſortem altius caput extulit res Antiquaria, quam ſub b. m. Parente TUO Olao Wormio, *quo orbis Antiquarius, ejus humeris fultus, majorem non vidit. Quin Tu igitur, hanc Antiquitatis, quam Tibi conſecro, teſſeram accipe, qui his ſacris innutritus es, & in quem ut Paternæ virtutes omnes, ita Antiquitatis multifariæ incredibilis peritia migravit. Non injuſtam hujus debiti mei cauſam agnoſces, ſi ſingula capaci animo conſideraveris. Non mea ſunt quæ hic cernis; nam illa ex merito Ipſe repetere potes, cui jure debentur. ARMILLÆ ſunt à Parente meo ex omni Antiquitate quondam adornatæ, & ex inſtructiſſimo Antiquitatis Danicæ penu Patris Tui illuſtratæ, cujus de* Aureo Cornu *ad* F. Licetum *Reſponſio, veluti purpuræ præclara lacinia, annectitur.*

tur. Tu ipſe eandem, quam Pater Tuus excoluit, cum Parente meo ſervas amicitiam, & in me derivare non dedignaris, quamvis immerentem, mereri tamen pro virili laborantem. Quare per me, quem tam ſingulari affectu ſemper proſecutus es, in ſinum Tuum involat hæc Antiquitas, non aliàs parem vel Fautorem vel cultorem habitura. Tuum eſt Antiquitatem, ejuſque interpretes, eâ fovere benevolentiâ, quâ tota tua Familia aſſuevit. Et Tu, qui hæc & majora erudito pectore condita ſervas, hic habes in quo innatum illum literarum amorem & benemerendi ſtudium, quæ ab incunabulis didiciſti, oſtendas. Parva quidem hæc ſunt, fateor, ſi merita Tua, quæ longè ſuperant, conſiderem, ſed ſi amicum offerentis animum ad normam exacti judicii, ut omnia ſoles, revocaveris,

 com-

comperies majora nec Te optare, nec me largiri posse. Animum velim, non libellum, animi testimonium, consideres, nam illum non jam tibi primum dedico, quippe qui dudum non uno nomine Tuus est. Vale, Familiæ decus, Academiæ Patriæ lumen, Literatorum & favor & stupor, Amicorum delitium, & mihi, inter illos numerando, quô in Patria cæpisti amore, etiam extra Patriam porrò fave.

Lugduni Batavorum Calend. Martii
ANNO MDCLXXV.

CASP.

CASP. BARTHOLINUS
TH. F.
LECTORI S.

AD prœlum ſyntagma *de Inauribus* paraveram, cum in Schedion *Patris* mei *de Armillis* commodè incidi, quod ex intima Antiquitate olim concinnatum, ſed exinde progreſſu temporis parum detritum & jam orbi erudito deſideratum, reſumſi, atque, non invito Parente, novum & illuſtriorem reddidi habitum. Id præcipuè egi ut plurima ſubjectis iconibus illuſtrarem, quæ aliàs, hoc adminiculo deſtituta, ex ingenio fingerentur. *Olai Wormii* ad *Licetum* de *Aureo Cornu* reſponſioni, ut hujus occaſionem indice digito Lectori monſtrarem, ipſius

 Cornu

Cornu breviſſimam hiſtoriam & figuram ſubjunxi, cum Eruditorum Iudiciis. Tu, Lector, Vale, & huic atque aliis conatibus noſtris fave.

THO-

THOMAS BARTHOLINVS

ANTIQVITATVM

Studiosis S. D.

VOs enim animus est compellare. Reliquos in præsentia non alloquar, qui præter fumantes recenti foco ollas sapere non volunt: Amant illi solum quod præsenti splendore & odore oculos naresque ferit, & novitate ducti quæ superior transmisit ætas, ut aliena ab ingenio & tempore, ad majores suos relegant. Adeò puerili vultu inductos novis coloribus parietes admirantur, ut nisi nudius tertius picta videre nec velint, nec possint. Horum sanè ferri non debet insania, quia alios velut pestilenti sidere inficit. Non enim intra ludicra subsistunt, sed secum majorum momenta trahunt. Priscam fidem aver-

ſaturi, dum novam faciem mente lubrica haud indignam induunt, facilè antiquorum veſtigia declinant. Meo judicio, ſi veteribus par precium ponerent novitii illi bonorum cenſores, mores quoque eſſent mutaturi ad ignobilis genii ductum malè formatos. Commodius tamen ex ſe vivunt, quam ſi conſtanti majorum imitatione firmarent animum, quos ideò obducta rugis fronte torvi aſpiciunt, quod meliora ſe invitis ad noſtram ætatem tranſmiſerint exempla. Hæc autem, ne neſciatis, in hominum iſtorum contemptum ex armillis *priſcorum levi in ſpeciem argumento paucis pagellis viſus ſum oſtendiſſe potius, quam induxiſſe. Quis enim ex tenuiſſimo armillarum genere ſibi patiatur perſuaderi, plus in leviſſimis antiquos, quam nos in graviſſimis habuiſſe conſilii. Fingimus novitiorum candidati*

pru-

prudentiæ ampullas ſic ſevero ſatis vultu, & planè cordata ſapientia fruſtillatim velut per oſtia colligimus mores, quum tantum arcanorum apparatum ſuſpenſis levi brachio armillis majorum Manes irrideant. Armillæ veteribus ornamentum erant, nunc deformitatis plerumque indicium apud eos qui ſordido genio mentis nunquam nævos ſunt depoſituri. Gratæ eandem memoriæ teſſeram ad meritorum ſilentium traducunt plures, ut dum amicitiæ ſigna in manibus geſtant, ad ejuſdem incitentur oblivionem. Virtutis rerumque fortiter olim geſtarum præmium cenſebantur. Nunc mutato uſu plures ambiunt armillas geſtantque quàm merentur, & honos ſpecioſo titulo, ut malè facta puniantur, nihil agentibus ſplendidè defertur. Ita deperdita eſt ea temporum priſcorum felicitas,

ubi

ubi cuncta ex meritis pensantur. Vnicum ex antiquorum sordibus in forum nostrum deduximus, ut inter luxus instrumenta erectorum pectorum abutamur mercibus. Omnia ex propria libidine, ex publica utilitate nihil, parum ex recti verique metimur conscientia, &, quod caput rei est, ad platanum armillas suspendimus, ne cuiquam sit volupe bonum esse. Sic dum antiquitatem refugiunt, inscii, sed diverso animo, eandem amplectuntur. Vos verò, sinceræ Antiquitatis alumni, quos hujus opusculi optavi mihi Lectores, quid ad Rempubl. literariam hinc emergat utilitatis, me tacente, non ignorabitis, si quidem apud vos estis. Videor quidem operam quibusdam lusisse, quod rem lapsu temporum detritam, nostrisque jam seminis satis usitatam, laxiori calamo extenderim.

rim. Ingenuè fatebor; (nam apud amicos loquor) operum, quæ pollice hactenus pressi, vilissimum jure suo censebitur hoc Schediasma. Quid inde periculi? ideone cælum ruet? talia profectò debentur temporibus nostris, ubi id nimium mihi videtur, quod nihil est: Verum enimverò vos Antiquarios compello, non minori loco reponendas armillas, brachiorum decora, quam anulos, solius digiti circulos, in quibus maxima ingenia Kirchmanni, Longi, Kentmanni, Liceti *laboriosâ desudarunt industriâ, & adhuc eruditus* Francisci Bernardini Ferrarii *Doctoris Ambrosiani occupatur calamus. Quorum ingenium & eruditionem quanquam hac ætate nondum sim assequutus, succincto tamen opere in transcursu monstravi, quantum rudis in re exili & à nemine hactenus tentatâ valeat*

au-

audeatque ad ſperatam æternitatem penna. Fructum ſanè laboris præſenti rerum noſtrarum ſtatu perdidiſſe ſuſpicarer, ſi vel majus minimo, vel tritius rariſſimo tractaſſem argumentum. Valete, mi homines, quicunque eſtis, & me ſi non Antiquarium, antiqua tamen animi conſtantia perennem, quem non ſemel ex lectis noviſtis, porro, ſi mereor, amate; ſin minus, liceat & vobis gratis me odiſſe.

TH. BARTHOLINI DE ARMILLIS VETERVM Schedion.

§. I. *Varia Armillæ Notio & Etymologia.*

ARmillas ab armis dictas auctor est *Festus*: *Armillas ex auro, quas Viri militares ab Imperatoribus donati gerunt, dictas esse existimant, quod antiqui humeros cum brachiis armos vocabant. Vnde arma ab his dependentia sunt vocata.* Ab eadem origine affine *armillum* dependet, vas vinarium in sacris, dictum, eodem teste, quod *armo id est humero deportetur.* Ut & *armile*, insidiarum dolique

Armillæ unde dictæ?

Armillam, vas vinarium.

theca. Non tamen erraſſe credo *Philippum Beroaldum*, qui ab *armis* deduxit, ſeu inſtrumentis rerum omnium; quia & arma armo ſuſpenduntur, & ab armo armorum fluxit appellatio. Idem ergò *armile* & *armillum*, ſi ortum ſpectemus. Vnde quo jure *Ianus Douſa* apud *Apulejum* reſcripſerit *armillum*, equidem ignoro. Ita autem *Apulejus* Libro VI. Metamorph. *Interea Cupido amore nimio pereſus, & ægra facie matris ſuæ repentinam ſobrietatem pertimeſcens, ad armile redit.* Vbi *ad armillum redire*, non eſt conſueta potandi vaſa, ſed dolos ſuos & arma repetere. Quod clarius infra idem *Madaurenſis* Lib. IX. *Tamen altius commota atque exaſperata ad armillum revertit, & ad familiares feminarum artes accenditur.* Vtrobique meo periculo legendum, *ad armile*, quod

Beroaldus vindicatus.

Armilæ, ab armis.

I. Douſa notatus.

Ad armillum redire, quid?

quod Codices *Florentinus* & *Palatinus* videntur innuere, qui *armilem* præferunt. Vel si *armillum* mavis, noli alio sensu *Nonium Marcellum* interpretari: *Armillum. Lucilius* Satyra XXVIII:

Hinc ad me, hinc licet anus
rursum ad armillum.

secus quam Eruditis quibusdam placuit. Quanquam de vase vinario frequentior appellatio apud *Varronem* de Vita Populi Romani Lib. I. *Item armillum quod est urceoli genus vinarii.* Consentiunt *Glossæ* Isidori: *Armillum crater, vas vinarium.* Vt enim vasa humeris, ita armillæ quoque ornatus gratia appenduntur. Transiit tamen ad alia hujus nominis usus tracta à vulgatis similitudine. Nam *armillas* Mathematici habent in Sphæra *armillari*, & *armillæ* anuli olim ferrei erant cavati, in quibus

Armillæ in sphæra armillari.

bus vertebant vertibula. *Germanis* **Pannen** / monente *Hadriano Iunio*, & *Antonio Popma* cap. XI. de Inſtr. fundi. Quod à *Vitruvio* mutuati ſunt Lib. X. Architect. cap. VI. de Cteſiphontis invento onera Levandi:

Armillæ, annuli ferrei cavati in quibus vertebant vertibula.

armillas in materia ad Chodaces circundandos infixit, chodaces autem in armillis incluſi, liberam habuerunt verſationem tantam, uti cum boves ducerent ſubjuncti, ſcapi verſando in chodacibus & armillis ſine fine volverentur.

Chodaces ſeu Cnodaces quid?

Chodaces ſeu *Cnodaces* ſunt ferreæ rotundæ, per quas in *armillis* ſcapi aut axes, etiam torni, verſantur. *Armillæ* verò ſunt circuli ferrei & veluti umbilici in arrectariis aut tranſverſariis, ut rectè *Philander* explicat in Commento.

Spinter Caduceatorum.

Spinter caduceatorum in ejuſdem *armillæ* venit nomenclaturam *Budæo*.

Curſores armillati.

Vnde poſtas *armillatos* curſores appellat,

pellat, partim, ut conjicio, ob insigne quod præferunt, partim, quia *armillæ* instar ab armo dependet. Propiori *spinteris* notione ad fibulam vel armillam reflectit *Priscianus* Lib. V. Apud *Festum* quoque *spinter armillæ genus*. *Spatalium* apud *Plinium* & *Tertullianum* occurrit pro feminarum *brachiali*, de quo inter sese litigant Critici, an *spathalium*, vel *spatalium* legendum, quum Græci σπατάλιον vocent. Quanquam aliter sentiat *H. Stephanus*; tamen majorem ubique fidem apud me *Cl. Salmasius* meretur, nulli mortalium doctrina secundus. In Manuscripto *Tertulliani* Codice, olim *Agobardi*, nunc Regiæ Bibliothecæ Parisiensis *spatalium* servatur, non *spathalium*, qui litem dirimit pro tanto Viro. Sed vulgatiori vocula *armilla* nuncupatur proprium brachiorum

Spinter fibula ve armilla.l

Spatalium, feminarum brachiale.

An spathalium vel spatalium legendum?

Armillæ, propriū brachiorum decus, di-

ctæ & Armeæ.

rum decus. *Armeæ* apud *Plautum* Epid. Act. V. sc. 1. Ita enim loco *aureæ* in Manuscripto *Camerarii* & aliis Editionibus emendavit *Io. Meursius*. *Brachile* in Lege Salica Tit. XXIX. §.37. *si quis mulieri brachile furaverit*, CXX. *den. qui fac. Sol.* IIIC. *judici*. Nam *brachile* rectè in *Glossario* per Gallicum *Bracelet* exponit *Lindenbrogius*. *Brachiale Flavio Vopisco* in D. Aureliano, *brachionarium* in Glossario. *Halteres*, *echinos*, *cnicos* aliaque *armillarum* nomina, quæ apud *Cœlium Rhodiginum* Lib. XII. cap. XVIII. Lib. XIV. Lection. Antiquar. cap. IV. reperies tanquam latiores nomenclaturas, hic prætereo sciens. *Isidorus* Lib. XIX. Originum cap. XXXI. *dextrale* approbat, alii, inter quos *Capitolinus* & *Trebellius Pollio*, *Dextrocheria*, à Græco χεὶρ & Latinorum *dextro*. *Dextrariolum*

Brachile.

Brachiale.

Brachionarum.

Halteres, echini, cnici, armillarum nomina.

Dextrale.

Dextrocheria unde?

lum apud *Iudith.* cap. x. pro *dextrali* accepit *Cælius* Lib. VIII. cap. XIII. Sed à *brachialibus* ſeu *armillis* loco diſtinguuntur quem occupant. Ita *Arculphus* Lib. de locis ſacris apud magnum *Salmaſium* nondum editus videtur voluiſſe: *Ornata virgis ferreis, pendentes, brachialia, dextrocheria, murenæ, monilia, anuli, capitulares, cingella, irata, baltei, coronæ, imperium ex auro, vel gemmis & ornamenta plurima.* Quod dextras plerunque ornarint, *dextralia* dictæ. Vnde *dextræ* in Manuſcriptis quibuſdam *Iſidori* Codicibus communes Virorum ac feminarum. Eo tamen diſcrimine ſeparantur, ut monui, & advertit quidem *Lazarus Bayſius* elegantiſſimo de Re Veſtiaria Commentariolo, ſed non ſatis ob operis anguſtiam diduxit. *Brachialia* quippe totum brachii progreſſum comple-

Dextrariolum pro dextrali.

Dextralia unde?

Inter Brachialia & dextralia diſcrimen.

ctebantur cum armis, *dextralia* tantum carpum. Quò respiciens *Xenophon* VI. Pæd. inter βραχίονια & ψέλλια id ponit discriminis, quod ψέλλια sint tantum περὶ τοὺς καρποὺς τῶν χειρῶν, licet *Strabo* τὰ ψέλλια & τοῖς καρποῖς & βραχίοσι, latius assignet. Accuratior *Pollux* in Onomastico inter κοσμήματα τῶν καρπῶν numerat τὰ περικάρπια, ψέλλια, χλιδῶνας. Et *Suidas*: ψελίῳ περιοχῇ: τὸ ψέλλιον, κόσμος τῆς χειρός. Περιοχὴ nempe à circuli forma brachium ambientis.

Inter περικάρπια & ψέλλια forma variat.

Quodnam autem inter περικάρπια & ψέλλια intercedat apud *Pollucem* dissidium non liquet. Crederem formam variasse nobis non satis cognitam. ψέλλια certè minus ἀπὸ τῶν περικαρπίων differre videntur, quam χλιδῶνες, quia in Codicibus *Suidæ* nonnullis inter ψέλλια & χλιδῶνας copula intercedit, nulla inter περικάρπια. Vnde ἰσοδυναμοῦντα illa putarim, si ita

ita visum fuerit Eruditis. Nec enim hic satis sapio. Vtrumque complectitur *Polybius* Lib. II. voce μανιακῶν, quum περιχείρους tantum ad τὰ ψέλλια, vel, ut aliis placet, ψάλια seu ψέλια, arctaverit. Χλιδῶνες autem meo judicio, vel hoc nomine à *Psellis* differunt, quod & laxiores sint fluentesque unde *armillæ* verius redduntur, & delicatioribus luxuriosisque tantum in usu. Nam à χλιδῇ, *luxu, mollitie* derivamus. *Suidas* χλιδῶναι, κόσμοι περὶ τοὺς βραχίονας. *Ornamentum circa brachia.* βραχιόλια quoque dici monet ibidem *Suidas*, quæ in βραχιάλια commutat *I. Drusius* cap. CXXVII. Comm. ad Num. quoniam ab *Aquila* sumpsisse suspicio est, adeoque non χλιδῶνας, sed χλιδῶνες, seu χλιδόνες quoque scripsisse. Nec malè. Nam χλιδῶνες invenias à χλιδὼν, & χλιδόνες apud *Suidam*.

ψέλλια, ψάλια seu ψέλια.

χλιδῶνες & ψέλλια quomodo differant.

Armillæ Ἀμφίδεες.

De quibus *Glossaria* consulat, cui volupe. Eædem *armillæ* Ἀμφίδεες *Hesychio* appellantur, & κρίκοι, & δακτύλιοι, quod in orbem seu brachium seu digitos complectantur. *Varino* pariter ἀμφίδεα sunt τὰ ψέλλια seu βραχιόνια. Vnde *Hippocrati* nostro ἀμφίδεον erat τὸ ἄκρον τοῦ στόματος τῆς μήτρας τὸ ἐν κύκλῳ, *summa uteri osculi extremitas rotunda*, idque ab *armillarum* muliebrium similitudine, monente in Exegesi *Galeno*, quæ *armillæ* ἀμφίδεα dicuntur, ἀπὸ τοῦ περιλαμβάνειν ἐν κύκλῳ καὶ οἷον ἀμφιδεῖν, *quod in orbem circumdent & quasi circumligent*. A quo orbe & βουβάλιον nuncupatur τὸ γυναικὸς μόριον, seu *muliebris natura* teste *Hesychio*, quia σίκυον ἄγριον, seu *cucumerem agrestem* refert apud *Coum*. Βουβάλιον autem inter brachii ornatus recenset *Pollux* & Etymologici Magni *Auctor*. Περιχέρεια anti-

ἀμφίδεον, uteri osculi extremitas rotunda.

Armillæ ἀμφίδεα unde dictæ?

Βουβάλιον, ornatus Brachii.

Περιχέρεια.

antiquo loquendi usu *Viriolæ* nomine signabantur, seu *viriæ*, pari cum *brachialibus* nota. *Glossar. Viriolæ* περιχέρεια, ψέλια. *Idem Viriolæ*, κλάνια, ψέλια: *Viriola*, κλάνιον, ψέλιον. *Albiique*: ψέλιον *Viriola*, *armilla*. Quod *Hesychio* κλάνια, *Suidæ* sunt κλάρεια, nempe τὰ ψέλλια. *Isidorus* quondam *Viriolas* dictas vulgo prodidit Lib. XIX. Originum cap. XXXI. idque quia Viris victoriæ causa conferebantur. Per diminutionem à *Viria* deductam *Viriolam* probant *Barnabas Brissonius*, *Calvinus* in Lexico Iuridico *Becmannus* in Orig. De his *Tertullianus* in Pallio Cap. IV. *Vtique sicut vestigia cœstuum Viria occupavit.* *Ambrosius* quid sint explicat disertius cap. IX. lib. de Abrah. *Has virias quæ manum non materiali auro ornarent, sed spirituali actu levarent.* Ex quo loco *Virias* manum discimus extornasse,

Viriolæ, Viriæ.

Viriolæ quare dictæ.

Viriolæ idem quod armillæ denotant.

ornaſſe, quemadmodum *Viriolæ*, quas ideò cum *armillis* jungunt Iuriſconſulti. *Vlpian.* Leg. xxv. §. x. ff. de auro & argento legato. *Inaures, armillæ, viriolæ, anuli præter ſignatorios.* Vt mirari ſatis nequeam *Lazarum Bayſium* Virum Doctiſſimum alioquin, nihil de *Viriolis* apud probatos auctores ſe inveniſſe confitentem extremo *libro de Vaſculis*, quum id ex *Vlpiano* jam laudato, quem Commentario de Re Veſtiaria illuſtravit, potuerit haurire, ut alios hujus commatis taceam jam nominatos. Labitur non minus eodem contextu, quando de colli ornamento *Viriolas* ex Smaragdo in *Lege de Medico* interpretatur. Diverſum enim planè fuit ab his monile, de quo *Iuvenalis* Satyra VI.

Laz. Bayſii lapſus.

Viriolæ non colli ornamenta.

Quum virides gemmas collo circumdedit.

Non

Non ex Smaragdi ſimilitudine, quem *viridem lapidem Horatius* nominavit, monile magis dixerit quam ſi aureum. Quippe ex Smaragdo quoque fiebant *armillæ*, & monilia non raró ex aliis gemmis, aurove. *Medea* irata apud *Senecam* Act. III. Sc. ult.

Armillæ ex Smaragdo.

--- --- *gemmis eſt & auro textili*
Monile fulgens. --- ---

Monile ex auro & gemmis.

Iuvenalis eadem Satyra:

Quæ nudis longum oſtendit cervicibus aurum
Conſulit ante Phalas. ---

Nec non *Claudianus* Lib. I. in Rufinum.

--- --- *cuicunque monile*
Contextum gemmis. --- ---

Quid quod ex Corallio confecta olim ſint monilia apud Orientales, more ibidem adhuc ſervato. Vnde in Poëmate Lamico *Abn Iſmaelis Tograi* Arabico v. XVIII.

Ex Corallio olim apud Orientales monilia.

 Vir-

Virgines Ædumæorum *rubræ* ſunt *monilibus* & *ſtriatis tunicis*, quem locum diligentius Lib. I. *de Luce Animantium* cap. XIX. excuſſimus. Neque virides ſolum gemmæ, ſed & ignitæ ſeu fulgurantes, monilia componunt, quo ſenſu, niſi de auro malis, cepit *Prudentius*:

Colla vel ignitis ſincera incingere ſertis.

Viriolæ igitur ſive ex Smaragdo, ſive auro, brachiorum, non colli erant appendices, à Viris, teſte *Iſodoro*, ita appellatæ, eodem flexu quo *virioſus Nonio*, & *virioſa Apulejo* Lib. IX. Metamorphoſ. appetens Viri & libidinoſa, loci mulieris *virioſi M. Catoni* de Re Ruſtica appetentes complexum, quanquam & apud hunc, & iſtum Lib. VII. Metam. *viroſum* legere ſuaderem: quam *virioſum*, quia utrobique de virulentia & ulcere eſt ſermo.

Viriolæ eodem modo dictæ, ac Virioſus.

§. II.

§. II. *Armillæ quas corporis partes exornarint?*

Armillæ quanquam ad armos vi nominis propriè ſpectent; Tranſierunt tamen quoque ad manus, quæ & brachium & extremam manum lata notione complectuntur. Duplex enim locus, vel in carpo, vel humero. In humero χλιδῶνες, ut ſupra evicimus. Ψέλλια & περικάρπια in ſummis brachiis, auctore *Polluce* in Onomaſtico, quod à nominis argumento comprobat *Cælius* Lib. VIII. cap. XIII. *Brachialia* Latinis utrique competunt parti. Nam pro *armillis* *Flavius Vopiſcus* in D. Aureliano uſurpat, aliique, & de *pericarpiis* nihil vulgatius. Frequentiora enim fuere ψέλλια, quam χλιδῶνες. Hinc pro manus ornamento etiam χλιδῶνες habuit *Pol-*

Armillæ in carpo vel humero.

Brachialia pro armillis & pericarpiis.

Pollux lata vocis notione, quamvis brachiorum proprios. Apud Hebræos manibus ubique affigitur צָמִיר, quod Lxx. Interpretibus eſt ψέλιον. *Vulgata*, reliquorumque *verſiones armillam* reddunt, pro *dextrali*. Manus enim additur, ne dubitemus. *Geneſ.* xxiv. *verſ.* 22. 30. 47: *armillas ſuper manus ejus.* עַל־יָדֶיהָ *Ezech.* quoque xvi, 11: *Et ornavi te ornatu indens armillas* צְמִירִים *manibus tuis, & torquem collo tuo.* Nec non Cap. xxiii. verſ. 42: *ac ſi daturi eſſent armillas manibus ipſarum, & coronam ornatus capitibus ipſarum.* Quo ſenſu cepit שֵׁרוֹת apud *Eſaiam* iii, verſ. 20. *Targum*, quum adderet וְשֵׁירֵי־יְדַיָּא & *armillas manus*, teſte *Pagnino*. Diverſam nomenclaturam indidere quando ad brachium ſpectabat. Quippe אֶצְעָדָה jungitur צָמִיר *Numer.* xxxi, verſ. 50. Hoc *dextrale*, illud

illud *brachiale* ſeu *armilla* , ſecus ac *Hieronymo* & Lxx. viſum. Quo modo & per מוּטַּפְתָּא exponit *Chaldæus*, ſeu *brachiale*. *Rabbi David* verò obſervat propriè pedum eſſe ornatum , ex vocis origine. Nam צָעַר eſt *Incedere*. Verum *brachiale* hoc ad pedum ſimilitudinem forſan conditum. Non tamen exinde inducimur ut credamus אֶצְעָדָה fuiſſe pedum ornamentum. Quia *armillæ* ex anulis digitorum fluxerunt , & hi ex *armillis* , non quod vel *armillæ* digitis ſint accingendæ, vel brachiis anuli. Melius igitur *Mercerus* אֶצְעָדָה ſine א potius pedibus ſuſpicatur aſſignatum. Iuvat ad *R. Davidem* proſternendum textus 2. Sam. 1. verſ. 10: *Et accepi diadema quod erat ſuper caput ejus, & armillam* (וְאֶצְעָדָה) *quæ erat ſuper brachium ejus.* Vbi Lxx. χλιδῶνα τὸν ἐπὶ τοῦ βραχίονος reponunt , ut *Suidam* ſequan-

Hieronymi error.

R. David. hallucinatio.

ſequantur, qui κόσμον περὶ τοὺς βραχίονας vocat. Non aliter *Athenæus*: ἐφόρουν χλιδῶνας περὶ τοῖς βραχίοσι, *geſtabant* χλιδῶνας *circum brachia.* Notandus, antequam diſcedam, hic eorundem Lxx. error in Expoſitione *Geneſ.* xxIv, 47. Τὰ ἐνώτια ἐπὶ τοὺς βραχίονας ponentium. Illa ſanè non brachiis ſed auribus appendent *Pollux* & *Heſychius*. Vnde mala fide ſuo more cum ſacro textu egerunt. Nam נזם mouile vel inaures notat. Quod *Vulgatus* aliique ſunt aſſequuti. אפה quoque naſum indicat vel faciem, nunquam brachium, cui *armillæ* alioquin, non inaures ſuſpenduntur, ſicut omnium conſenſu manibus *dextralia*. Quos firmat *Xenophon* Lib. I. Inſtitut. Cyri, Medos narrans habuiſſe στρεπτοὺς περὶ τῇ δέρῃ, καὶ τὰ ψέλλια περὶ ταῖν χεροῖν: *circa collum torques*, & armillæ *circa manus.*

Errôr Lxx. Interpretum. Ἐνώτια non brachiorum ſed aurium ornamenta.

Ar-

quam digitis pulſantium venarum cum corde eſt commercium. Quid ſi faſcina averruncarint? Eo ſanè fine amuleta moniliaque per collum demittuntur. Vtrumque autem brachium nullo ferè diſcrimine exornabant *armillæ.* Sæpius *dextrum*, exoriente præſertim geſtandi ritu. Hinc *dextrale* Latinis pro *brachiali. Iſidorus* in Gloſſis: *Dextralia, brachialia. Dextrocherium* eodem ſenſu à Græcis tranſiit ad Latium, quod improbat *Gerardus Voſſius* Vir magni judicii, de Vitiis linguæ Latinæ. Non Virorum tantum, ſed Feminarum. *Iulius Capitolinus* de Maximino: *Erat pollice ita vaſto, ut uxoris dextrocherio uteretur pro anulo.* Plus tamen in dextris erat decoris, ſi ſolæ geſtabantur. *Eccleſ.* XXI, verſ. 24: *tanquam armilla impoſita brachio dextro.* Quia dextra Virilis fortitu-

Armillæ in utroque geſtatæ brachio.

Armillæ utriuſque ſexus.

Quæ in dextris gerebatur decoris nota erat & fortitudinis.

titudinis eſt nota. Cujus egregium apud *Saxonem Grammaticum* noſtratem extat documentum. Refert is in *Rolſone*, Wiggonem illum, quum *armilla* à Rege Rolſone eſſet donatus, dextram exornaſſe ſtatim, & ut ſimilem pro ſiniſtra impetraret, dextrâ elatâ, læva verò per pudoris ſimulationem poſt tergum reflexâ, ridiculum corporis inceſſum præbuiſſe. *Rogatus cur ita ſe gereret, inopem ornamenti manum nulloque cultus beneficio gloriantem, ad aſpectum reliquæ verecundo paupertatis rubore perfundi dicebat. Cujus dicti calliditate conſentaneum priori munus obtinuit.* Siniſtras amabant Sabini. *Livius* Lib. I. *Vulgo Sabini aureas armillas magni ponderis brachio lævo, gemmatoſque magna ſpecie annulos, habuerunt.* Vbi errat *Olivarius*, qui Comm. ad Lib. VIII. Val. *armillas* aureas

Armillas in ſiniſtris gerebant Sabini.

Error Olivarii.

orna-

ornamenta sinistrarum appellat, quum etiam dextras aureæ cinxerint. In eodem hæsit luto *Rabbi David*, qui צָמִיד, ad sinistram manum restrinxit. Vtrique enim manui applicantur plurium numero *Geneseos* XXIV, 22: *duas* צְמִידִים *armillas super manus ejus.* Vt & *Ezechielis* XVI, 11: *& dedi armillas super manus tuas.* Quod cap. XXIII, 42. repetitur. *Geneseos* quoque XXIV, 30: *quum vidisset inaurem & armillas*, וְאֶת־הַצְּמִדִים. Nam aliud, ut credo, *armillarum* fuit genus *spinter*, quo, teste *Festo*, mulieres utebantur brachio summo sinistro. Sed quale id fuerit, ignoramus, quia ab *armillis* distinxit *Plautus* in Menæchm. Act. III. Sc. III.

R. David notatus.

Armillæ in utraque manu.

Spinter in brachio sinistro, ab armillis distinctum.

Redde Spinter, *si non meministi.* ME. *mane.*
AN. *istuc.* ME. *ubi illæ* armillæ *sunt, quas una dedi?*

Nisi

Nisi utriusque brachii, utriusque sexus sint *armillæ*, & *spinter* sinistri tantum feminarum, nihil quod dici possit, invenio. Ad pedes quoque seu exornandos seu onerandos adhibitæ. Quas vincula in calceis mulierum appellat *Ovidius* Lib. II. Fastor.

Armillæ pro vinculis pedum.

Fregerat armillas *non illa ad brachia factas,*
Scindebant magni vincula parva pedes.

Erantque servorum cursorum propriæ. *Suetonius* in Nerone cap. XXX: *Nunquam carrucis minus mille fecisse iter traditur; Soleis mularum argenteis; canusinatis mulionibus, armillata & phalerata cum Mazacum turba, atque cursorum.* Iconem in Comment. de servis *Laurent. Pignorius* exhibuit, de quibus plura inquirere instituti ratio haud permittit. Ad colla canum transtulit lata notione *Propertius* IV. Eleg. VIII.

Armillæ cursorum.

Armilla pro millo canum.

Atque

Atque armillatos *colla molossa canes.*

quia illis millus est vice *armillarum*, judice *Cælio Rhodigino* Lib. XVII. Antiq. Lect. cap. XXVI. Millus autem est præsidium canum apud *Festum*. *Varroni* de Re Rustica Lib. II. cap. IX. *collare, cingulum nempe ex corio firmo, cum claviculis capitatis*, cui ideò & *melium* dicitur, sive, ut alii legunt, *milium*, favente in Notis *Iosepho Scaligero*, quia μηλωτὴ ovilla pellis. Durius videtur ad maxillas flectere, quam pedes. Quod tamen ausus est *Iobus* cap. XL. vers. 21. de Leviathan: *Nunquid pones circulum in naribus ejus, aut armilla perforabis maxillam ejus.* Vbi vulgata versio *armillam* elegit, LXX. ψέλιον. *Tremellius* & *Iunius spinam*, pressius sacrum textum imitaturi. חוח enim, spina est, seu hamus. Ego fibulam addo,

Millus canum.

Vnde melium?

Armilla ad maxillas translata.

hamo non abſimilem, nec ſpinæ, à qua parvo *armilla* diſtat diſcrimine. Quod vel eo nomine aſſeveraverim audactius, quod fibularum annulorumve uſum in labiis perforandis non pauci ſint profeſſi, quos videſis in erudita *Ioannis Rhodii* de Acia Diſſertatione. Nam Ebræorum לחיו, maxillam, LXX. χεῖλος vertunt, ſeu labium, quos è veſtigio *Suidas* ſequitur in voce ψελίου: ὁ χειριστὴς ἐν Ἰὼβ περὶ τοῦ δράκοντος, τουτέστι, τοῦ διαβόλου. Ψελίῳ δὲ τρυπήσεις τὸ χεῖλος αὐτοῦ. *Armilla vero perforabis labrum ipſius.* De anulo, quo nares animantium perforantur, interpretatur *Henricus Stephanus*. Ego de fibula malim. Quo *Æliani* locus reſpicit à *Suida* adductus: ὅπερ οὖν οἷα δήπου ψέλιον τῷ βασιλεῖ τῶν Αἰγυπτίων ἐκ τοῦ νόμου προσήρτητο, ἀνασπέλλον τῶν ἀδικημάτων: *Quod igitur tanquam armilla Ægyptiorum*

Fibulæ ac annuli pro perforandis labiis.

rum Regi appensa erat ex lege, ipsum à peccato arcens. Licentius omninò lumbis *brachialia* tribuuntur. Nam *Isidorus* cingulum renum *brachiale* Monachorum vocat: *Redimiculum est, quod succinctorium sive brachile nuncupamus.* P.P. *Hoc vulgo* bracile *quasi* brachiale *vocant, quamvis nunc non brachiorum sed renum sit cingulum. Rebrachiatorium Cassianus* de monachis Ægyptiis amat appellare: *Gestant vesticulas duplices, laneo plexas subtegmine, quas Græci* ἀναλάϐεις *vocant: nos vero succinctoria, seu ridimicula vel proprie rebrachiatoria possumus appellare.* Vnde dubio procul natum *bracherium* Chirurgorum, cingulum nempe herniam intestinalem substringens, de quo consulat Chirurgos, qui volet.

Brachiale pro cingulo renum.

Rebrachiatorium.

Bracherium chirurgorum.

§. III. *Armillarum Materia.*

Armillæ aureæ.

Armillæ ex auro ut plurimum formatæ. *Dionysio Halicarnasseo* LX. Antiquit. Roman. de L. Siccio Dentato: *Octo ex acie reportavi coronas, quibus me Imperatores decorarunt, præterea torques aureos octoginta tres, armillas aureas sexaginta, hastas puras octodecim, faleras insignes septuaginta quinque.* Aurea enim dona erant militaria, teste *Seneca* Lib. I. de Beneficiis cap. V. Et quot in armis numerabantur ornamenta, tot victoriarum credebantur signa. Sabinos vulgo aureas *armillas* brachio lævo, gemmatosque magna specie anulos habuisse, refert *Livius* princeps Romanæ historiæ conditor Lib. I. Vnde Galli χρυσοφοροῦντες dicuntur *Straboni* Lib. IV. Geogr. quod

Sabinorum armillæ aureæ.

Quare Galli dicti χρυσοφοροῦντες.

quod torques & *brachialia* aurata geſtarint. Et *Rolvo* Rex Danorum, quia armillas aureas aliaque dona diſtribuiſſet, in Cantilenis vetuſtis dictus **Spreiter Hedda** / *ſpargens aurum.* *Plautus* in Menæchm. Act. III. Sc. III.

> —— *ut addas auri tu pondo*
> *Vnciam,*
> *Iubeaſque novum ſpinther reconcinnarier.*

Mox *idem*:

> *Scin hoc quod ſit ſpinther?*
> *M. Neſcio, niſi aureum.*

De quo eleganter ſacro ſenſu diſſerit *Gregorius Magnus* Lib. II. Epiſt. LXIII. *In intellectu ſacræ ſcripturæ reſpui non debet quidquid ſanæ fidei non reſiſtit. Sicut enim ex uno auro alii murænulas, alii annulos, alii dextralia ad ornamentum faciunt; ita ex una ſacræ ſcripturæ ſententia expoſitores quique per innumeros intelle-*

ctus quasi varia ornamenta componunt, quæ tamen omnia ad decorem cœlestis sponsæ proficiunt. De Probo *Vopiscus*: *Publicè in concione donatus est hastis puris quatuor, coronis vallaribus duabus, corona civica una, vexillis puris quatuor, armillis aureis duabus.* Res nota, ideò alia non congero testimonia. Rectè enim ad morem omnium seculorum *Geta* in Alcmena apud me MS:

> ---- *auro quoque dextra superbit.*

Armillæ textili etiam & per fila intorto auro constabant.

Non solido semper, sed textili subinde & per fila intorto. Quo respexit *Plinius* Lib. IX. Natural. historiar. cap. XV. de feminarum luxu: *Alterno textu fulgentibus, toto capite, crinibus, spiris, auribus, collo, manibus, digitisque, quæ summam quadringenties Sestertium colligebant.* Hinc פתיל *filum Geneseos* XXXVIII. per *Armillam* exponit *Vulgatus*. Quod sciens

ſciens *Spondanus* ἕλικας γναμπτὰς apud *Homerum* Iliad. XVIII. *tortiles armillas* hoc verſu reddidit:

> *Apud iſtas per novennium fabricavi artificioſa multa*
> *Fibulaſque tortileſque armillas, fiſtulaſque & torques.*

Non ineptè ἕλικες pro armillis, *Heſychii* ductu, cui ἕλικες, ſunt ἢ ἐνώτια, ἢ ψέλλια, ἢ δακτύλιοι. *Vel inaures, vel armillæ, vel anuli.* Tortiles ſunt à ſilo aureo intexto, quo ad vinciendos alioquin dentes feliciter uſi veteres, ut ex *Lege XII. Tabularum, Hippocrate* de Art. & *Celſo* Lib. VII. cap. XII. liquet, imitanturque edentuli. Talem *armillam* apud *Lucretiam Borgiam* Ferrariæ Ducem ſerpentis effigie formatam decantat *P. Bembus* in Carm:

Filum aureum intextum ad vinciendos dentes.

> *Dypſas eram: ſum facta, Tago dum perluor, aurum*

Tortile Nympharum manibus decus. ----

A quo ritu ad noſtras quoque tranſiit non textile aurum tantum, ſed & textilis pilus, imò ſericum textile, quale variis lapidibus per ſuos colores diſtributis Poliarcho ab *Argenide* & Cleobulo datum *armillæ* forma facili, ut ſolet, ſua muſa perſequitur *Ioannes Barclaius* Lib. II. Argenidis. Viliores his *armillæ* argenteæ, eburneæ, æreæ & ligneæ. De argenteis *Livius* Lib. X. finito bello Samnitico: Papirius *equites omnes ob inſignem multis locis operam, corniculis armilliſque argenteis donat.* Nam aureis *armillis* coroniſque Sp. Papirium fratris filium, Sp. Nautium & quatuor Centuriones donavit, tanquam digniores. Ex ebore Æthiopicas mulieres ſua confeciſſe *brachialia* narrat *Scylax* in Periplo: αἱ γυναῖκες αὐτῶν

Armillæ argenteæ.

Aureæ digniores.

Ex ebore apud Æthiopes.

ψέλ-

χρῶνται κόσμῳ ψελίοις τοῦ ἐλέφαντος. *Mulieres eorum utuntur ornatu, armillis elephantinis*, hoc eſt, eburneis. Verva eborea in brachio laudat *Scribonius Largus* Compoſit. XVI. & circuli eborei in *armillis* meminit *Petronius* in Sat. Plebejæ planè cenſendæ æreæ quas anuli largioris forma Melitæ apud *Ioannem Franciſcum Habelam* & Baſileæ in Muſeo *Felicis Plateri* ex Auguſta Rauracorum erutas, pridem luſtravimus. Troglodytæ feminæ ex frutice Charitoblepharo coralio haud abſimili *ſpathalia* ſua conficiunt & monilia, ut perhibet Iuba apud *Plinium* Lib. XIII. cap. 25. Pauperiores ex Caryotide, quemadmodum corollas precarias hodie Chriſtianorum quidam. Aurum verò inducebant, ſputumque illinebant, non ut arbitrantur *docti* nonnulli ob gluten, ſed ad faſcinum, cui ſputum

Armillæ æreæ plebejæ.

Apud Troglodytas ex frutice.

Ex Caryotide, quare obducta auro & ſputo illinita?

 tum

tum dicatum meminimus. De illo *Martialis* Libro XIII. Epigrammate XXVII.

Aurea porrigitur Iani Caryota Kalendis,
Sed tamen hoc munus pauperis esse solet.

De *armillis*, non palma nuda accipiendum Bilbilicum secus ac *Iosepho Scaligero* placuit in Tibullum, indicat titulus: *Spatalion* enim *caryotarum* Epigrammati præfigitur, quod alii in *Spalathion* mutant vel *Palathion* pro massa caryotarum. De sputo *Idem* Libro VIII. Epigrammate 33.

Scaliger animadversus.

Hoc linitur sputo Iani caryota Kalendis,
Quam fert cum parvo sordidus asse cliens.

Pretium nobiliores *armillis* ex succino mutuabantur alii ex gemmis, margaritisve. Ex succino *Iuvenalis* composuit Sat. IX.

Nobiliorum armillæ ex succino.

En

En cui tu viridem umbellam, cui succina mittas
Grandia, Natalis quotiens redit. ---

Nam succina de *armillis* è succino vel sphærulis capiunt Interpretes, & inter eos *Vetus* ille: *succina grandia*, quorum Poëta meminit Satyra IX. *gemmata sunt dextrocheria.* De * gemmatis videndæ *Leges* XIV. *ff. de contrah. empt.* Lex XXV. §. *ornamenta.* ff. de auro, argento mundo legato. De iisdem *Chrysostomus* in laudat. Babylæ Martyris, pompam Cari Imperatoris descripturus: ὑπόγραψον αὐτὸν σεμνότερον ἀπὸ τῶν ἱματίων φαινόμενον, καὶ τῆς ἁλουργίδος, καὶ τῶν λίθων τῶν πανταχοῦ διεσπαρμένων κατὰ τὴν δεξιὰν, κατὰ τὴν συμβολὴν τῆς χλανίδος, τῶν ἀπὸ τοῦ διαδήματος: Vbi rectè per gemmas in dextra ejus fulgentes,

Armillæ gemmatæ.

* Ex gemmis & margaritis confectas armillas evincit statua apud Boissardum, quam hîc damus.

LVCILLA AVG

tes, *dextrocherium* ejus intellexit *Iſaacus Caſaubonus*, & per chlamidis commiſſuram, fibulam. Huc *Manilium* credo reſpexiſſe Lib. V. de Caſſiope:

Hinc lenocinium formæ, cultuſque repertus
Corporis, atque auro quæſita eſt gratia frontis,
Perque caput ducti lapides, per colla, manuſque.

Auget ſuſpicionem, quod *Q. Curtius* Lib. IX. cap. 1. habitum Regis Indorum delineaturus, addat: *Aureis ſoleis inſeruerat gemmas. Lacerti quoque & brachia margaritis ornata erant.* Idem Perſarum habitus apud *Ammianum Marcellinum* Lib. XXIII: *Armillis uti monilibuſque aureis & gemmis, præcipuè margaritis.* *Athenæus* quoque Lib. III. Dipnoſoph. ex Charette prodidit, Perſas alioſque ex margarita lapide formaſſe ψέλια περὶ

Ex margaritis apud Indos & Perſas.

 τοὺς

τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, *armillas circum manus pedesque.* Ne nos pedes moveant, quia & illi apud Romanos anulati. *Manilius* ibidem:

Pedes annulati.

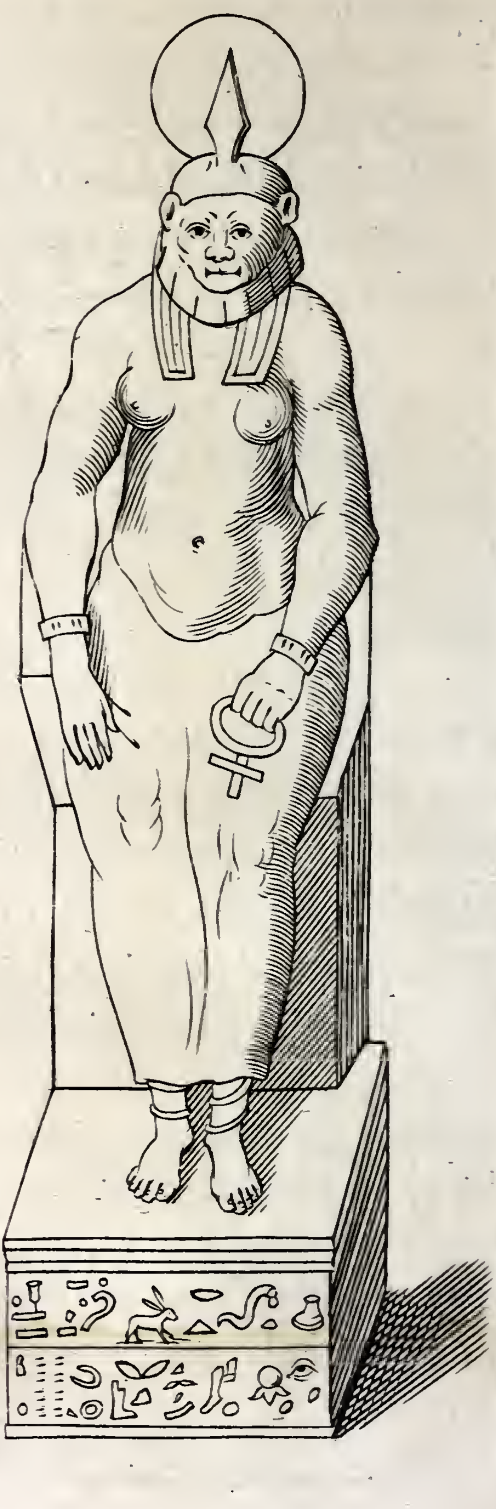
Et pedibus niveis fulserunt aurea vincla.

Cyprianus de habitu Virginum, *sint à compedibus aureis pedes vestri liberi.* *Plinius* denique, ne alios advocem: Lib. IX. cap. 35. *Neq; gestare jam margaritas, nisi calcent, ac per uniones ambulent, satis est.* Qui luxus in obstrigillis præsertim eluxit, etiam privatis: *Pacatus Drepanus* in Panegyrico Trajano dicto: *quisquis aurum gemmasque pedibus privatis optabit*, sive, ut emendat *Fr. Modius* in Nov. ant. Lect. Ep. LXXIX. *aptabit.* Sed de periscelidibus plura alii. Nobis ad *viriolas* redeundum, quæ extra controversiæ aleam ex smaragdis fuere, in Lege *Medico* VIII. ff. de

Viriolæ ex smaragdis.

de auro & argento legato, ut oſtendit quoque figura è minutis ſmaragdis à *Pignorio* Libro de ſervis, ex Muſeo Lælii Paſchalini producta, quam optimo jure magnus *Cujacius* Lib. X. Obſ. cap. XVII. *brachialem* obſervat. Nec abſimilibus gemmis coralliſve *armillæ* in ſigno marmoreo diſtinguuntur apud laudatum *Pignorium* in Iſiaca Menſa, & in Virgine Americana apud *Ioannem Laetium* Americanarum Rerum Eruditum ſcriptorem. Et ne dubitemus, en *Iulium Capitolinum* in Maximin. Iunior. *Monolium de albis novem, reticulum de praſinis undecim, dextrocherium cum coſtula de hyacinthis quatuor.* Vicinior eſt teſtis *Ioannes Baptiſta Suarez* in Antiquitatibus Gaditanis Hiſpanicè editis Lib. IV. cap. V. in quibuſdam vaſis ſepulchralibus ejuſdem Inſulæ *conditas inter oſſa & cineres*

inve-

inveniri gemmas ex auro & argento velut anulos, & armillas. In cujus fide id tantum desideramus, quod rem adeò seculis insitatam nulla icone adumbraverit diligens alioquin Insularium Antiquitatum exactor. Magnam sanè à me iniisset gratiam, ut promptius de forma *armillarum* decernerem, conjecturis invenienda, & paucorum umbris.

§. IV. *Armillarum Forma, Compages & Connexio.*

Enimverò quod anuli *armillis* ferè jungantur non caret mysterio, ut ad illorum formam effictæ id brachio præstent, quod digitis anuli. Nam Maximinus uxoris *brachiali* pro anulo utebatur. *Capitolinus. Erat magnitudine tanta, ut octo pedes digito videretur egressus: pollice ita*

Brachiale in digito pro annulo.

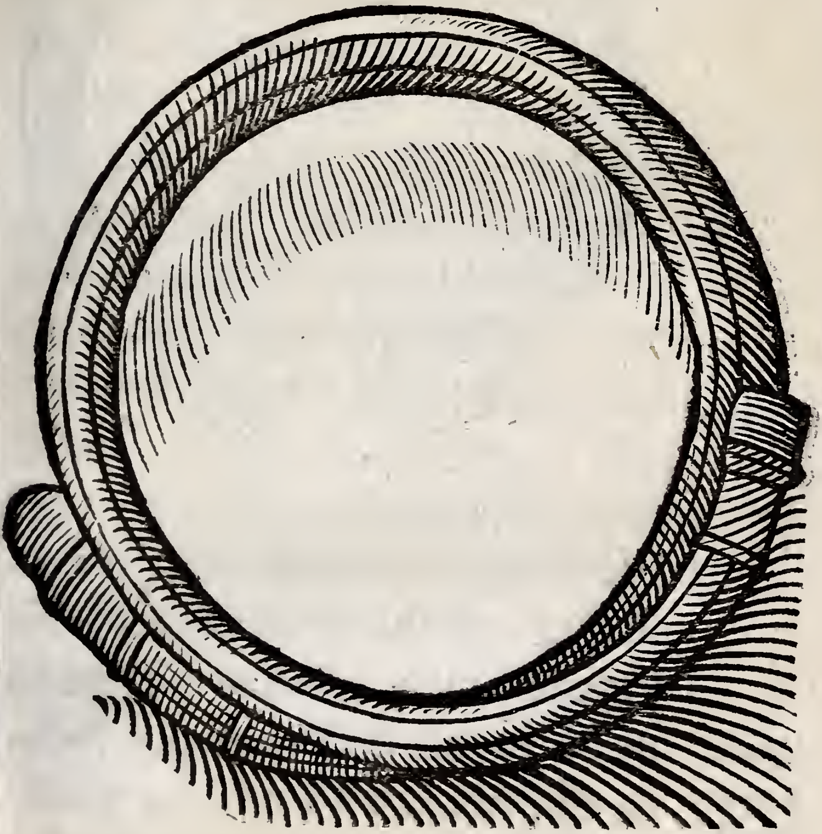
vasto,

vasto, *ut uxoris dextrocherio pro anulo uteretur.* Vnde *armilla* Toronis in *Chronico* Norwagiæ **Guldring** nomine veniebat, hoc est, *anuli aurei*, sive *circuli.* Nec differunt, nisi magnitudine, quia circulus utrique communis, quo in orbem amplectitur tam brachium quam digitum. Hic strictius, ibi laxius. *Isidorus* Lib. XIX. Originum cap. XXXI. *Ab intellectu circuli armilla non discrepat: quia ipsa quoque hoc ubi ponitur, ambiendo constringit, sed quando* armilla *latius extenditur*, circulus *rotundus fit.* Graphicè quidem formam armillæ circularem depinxit, sed quid ultimis velit verbis, non satis assequor. Rotundus enim fit circulus armillæ, quanquam latius se non expandat, ut ex rotundo anulorum flexu liquet. Meo tamen judicio inter circulum

Armillæ forma circularis.

&

& armillam id ponit discriminis, quod ille rotunda forma arcte se claudat, hæc ulterius inflexu levi se extendat, qua effigie hic Lectorum oculis ex *Pignorio* subjeci.

Cui similis videtur anulus quidam ex aurichalco gigantis, ut fertur Islandici, quem ex

Annulus gigantis.

ex Museo suo mihi monstravit *Olaus VVorm*, Polyhistor noster.

Est tamen & *armillæ* suus quandoque circulus extremis sese mordentibus, instar anuli, quod in Melitensi Basileensique videre est, unde aliis κρίκοι, communi cum anulis nomenclatura, nuncupantur. *Suidæ* περιοχὴ, quod brachium circumeat. ψάλια quoque seu ψέλλια dicuntur.

Quare κρίκοι armillæ dictæ?

tur *armillæ* & anuli, teſte *Heſychio*, quia hi minores, illæ majores circulos conficiant. Quippe ψάλιον frænum eſt equorum, ſeu catenula fræni rotunda apud *Xenophontem* L. de Re Equeſtri, & *Camerarium* in verſione, & qui *armillas* anuloſve geſtant ψελιόφοροι appellantur *Herodoto* Lib. VIII. περιχείρους eodem ſenſu *armillas* ſignat *Polybius* Lib. II. quod manus in orbem prehendant. Nec aliud ἀμφίδεα notant apud *Hippocratem*, ut ſupra monuimus, ducta à circulari muliebris uteri forma, ſimilitudine. Ἀπὸ τοῦ περιλαμβάνειν ἐν κύκλῳ καὶ οἷον ἀμφιδεῖν, *quia in orbem circumdent & quaſi circumligent*, interprete *Galeno*. Vbi οἷον ἀμφιδεῖν extrema illa *armillarum* includit, quæ à perfecto claudentis circuli orbe nonnihil diſcedunt. Duplex enim *armillarum* forma, arctior illa

Frænum Equorum.

Armillarum forma duplex.

illa & immobilis pressè manum ambiens, qualis est *Habelæ* & *Plateri*, & laxior. De illa sine dubio *Tertullianus* loquebatur cap. III. de habitu muliebri; *Lumina lapillorum, quibus monilia variantur, & circulos ex auro, quibus brachia artantur.* Teres *Saxoni* nostro Lib. II. historiæ Danicæ de avaro Boho:

Armillæ forma teres.

Ergo graves loculos & ditia claustra resolvit,
Armillas *teretes & onustas protulit arcas,*
Exitii fomenta sui.

Armillarum circulus vel simplex vel plures inter se connexi.

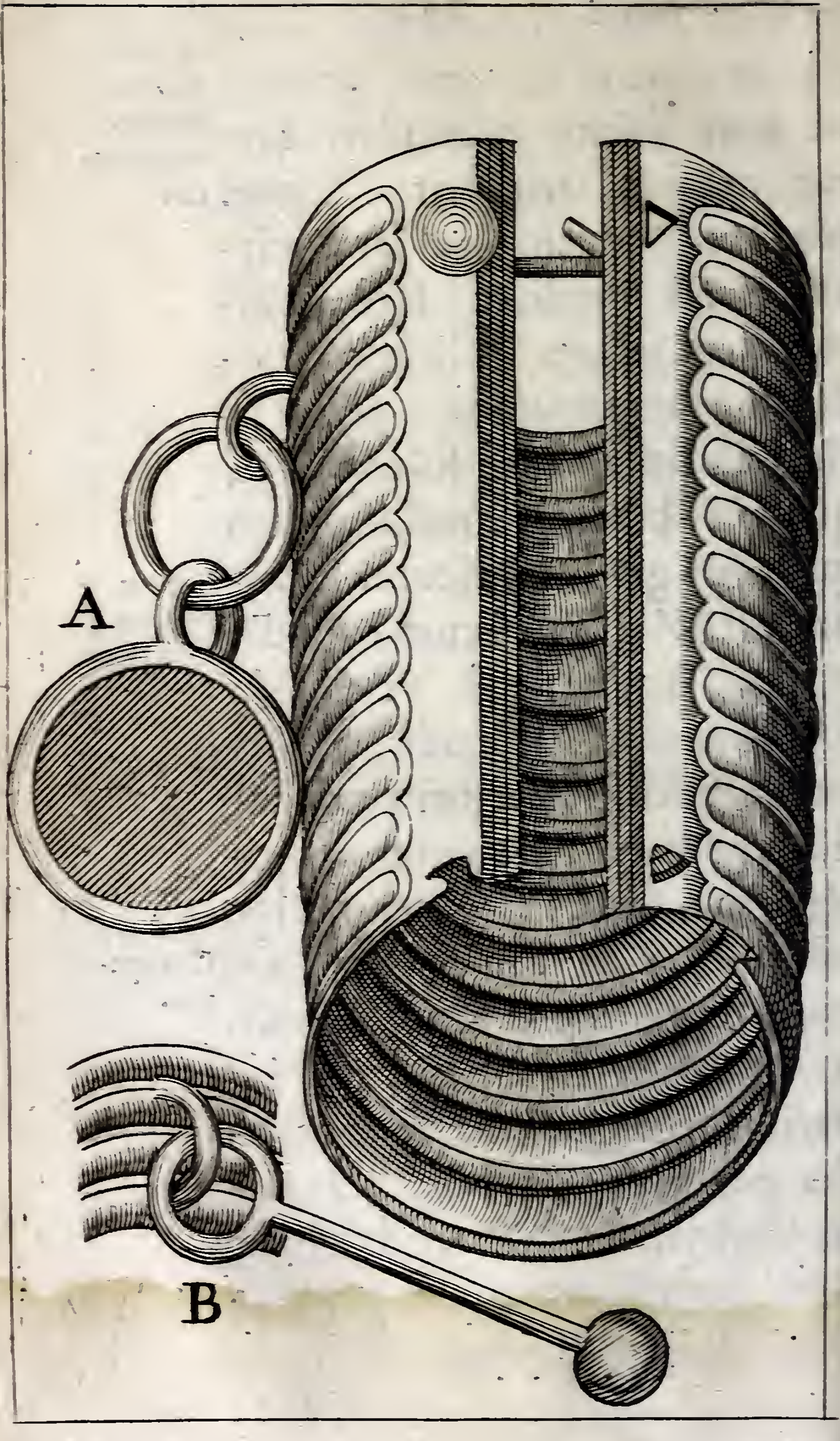
Hæc vel simplici orbe alligabat brachium, vel pluribus inter se connexis circulis, eo planè modo, quo aurei Nympharum nostrarum nunc involvuntur carpi, doliorum instar. Cujus specimen ex Museo Antiquario *Olai VVormii* Viri summi exhibemus nunquam hactenus ab aliis annotatum. Bina

na ſunt *brachialia* elegantiſſimo opere æneo ita arte efficta, ut non ſolum orbiculari forma carpum ſtringant, verum plurimos continuata ſerie circulos ad medium ferè cubitum extendant. Circuli duodecim numerantur eminentiores, linea inter ſe copulati, qui ad brachii ſimilitudinem quaſi per gradus creſcunt. Pondus eſt XIII Vnciarum cum dimidia. Ad VI verò Vncias in longitudinem aſcendit. Circumferentia ſuperiori parte latior pedem Romanum complectitur, inferior v: anguſtior eſt unica Vncia. Tota verò *armillæ* compages duplici loco brachio alligari eſt apta, ſuperiori inferiorique idque clavis per patentia bina foramina trajiciendis. Dependent (A) bini circuli utrinque per anſas, clauſi apertique, & ligula (B) ex

Brachialia bina ænea ex Muſeo Wormiano.

Eorum pondus, Longitudo, Circumferentia.

Compages.

A
B

(B) ex tertio orbe, mobiles omnes, & ad crepitum comparati. Quæ illustria stupendæ antiquitatis nostræ monumenta non ita pridem in Dania eruta cum aliis nummis & toreumatis spectantium oculos in instructissima Technicotheca laudati Viri in se convertunt, digna posterorum memoria, ut ex appicto schemate mecum agnoscet ingenuus vetustatis æstimator. Laxior verò *armillarum* structura fluensque nec nostro ornatu muliebri infrequens, nec antiquorum. Talis gemmata fuit *Paschalini*. Nec absimilis Rorici, de quo *Saxo* nostras Lib. III. historiæ Danicæ: *Roricus cum senas forte armillas haberet, ita mutuis nexibus involutas, ut ab invicem sequestrari nequirent, nodorum inextricabiliter serie cohærente.* Torquem æmulabatur, nisi torques fuerit, quem alibi depin-

Armillæ in Dania erutæ.

Laxior structura armillarum.

Torquis in brachio.

depingit *Saxo* Lib. VIII. de Gotrico: *Detractum lacerti torquem accersiti labris inseruit. Quem Reso confestim brachio applicans, id cunctis auro præditum ostentabat.* Quo retulerim libenter Vngulum singularis *armillæ* artificii, quod ideò *suspendebatur* brachio. Ita enim *Pacuvius* apud *Festum*: *Suspensum in lævo brachio ostendo ungulum.* Et apud *Nonium*: *Repugnanti ego porro hunc vi detraxi ungulum.* Vngulum Oscorum lingua anulum notare scribit *Festus & Isidorus* Lib XIX. Originum cap. XXXII. Ita *Plinius* de anulis Lib. XXX. cap. I: *Græci à digitis appellavere, apud nos prisci* ungulum *vocabant, postea & Græci & nostri Symbolum.* Cur non & *armillæ*, quæ anuli sunt brachiorum? Nam ungulum, si rectè conjicio, anulus dictus, quod cornu in circulo imitetur, licet aliter senserit

Vngulus in brachio.

Vngulus quid?

Isido-

Isidorus; vel forsan, quod rudi seculo ungulæ seu cornua anulorum *armillarumque* vices sustinuerunt, quemadmodum ebur aliis, & cornu brachiale in arcubus adhuc inter Turcas Arabesque usitatum, si credimus *Bellonio* Lib. II. Obs. cap. 89. Vngulam enim pro cornu antiquos accepisse ex signatis plurimorum Auctorum locis in observationibus nostris Novis *de Vnicornu* Cap. XXXI. evicimus. Anceps hæreo num huc corniculos debeam referre, *armillis* sæpe sæpius, velut cognati generis, sociatos. Ita *Livius* Lib. X. *Corniculis, armillisque argenteis donat.* Quid corniculi aliàs fuerint, haud ignoro, nec de usu ambigo. Crediderim aliquid monstri subesse, quod equites iis donarentur, qui corniculo merebantur apud *Tranquillum* de Orb. Gramm. *Val. Maximum* Lib. VI.

Isidorus tangitur.

Corniculi armillis sociati.

Corniculis equites donati.

 cap.

cap. 1. *Leonem* Cod. XII. §. 53. L. 1. *Accursium*, aliosque. Elegantem hujus argumenti Inscriptionem ex civitate Castellana Faliscorum oppido suis interseruit *Smetius* fol. 73.

Q. ALBIO. Q. F. HOR. ILLICI. 7. LEG. XX. V.V. CORNICVLARIO. PR. PR. DONIS. DONATO. AB. DIVO TRAIANO. AVG. TORQVIBVS. ARMILLIS PHALERIS. BELLO. PARTHICO. ET. A. &c.

Vngulus idem quod armilla.

Nihil igitur à veritate puto dici alienum, si *armillam* à tortuosi flexus similitudine cum cornibus, ungulum voces: Nam cæstus, *armillis* ferè similes, in brachiis manibusque ad cornua arietina componit *Plinius* Lib. XI. cap. 37: *dedit natura in anfractum convoluta arietum generi cornua, ceu cæstus daret.* Quidquid autem de ungulo sit,

gem-

gemmatæ *armillæ* inter laxiores numerandæ, quia fluitabant plerumque, & cathenas ſubinde æmulabantur. Clarus teſtis *Cyprianus*, de habitu Virginum, ubi ita eas alloquitur: *Maneat in vobis facies incorrupta, cervix pura, forma ſincera. Non inferantur auribus vulnera, nec brachia includat aut colla de armillis & monilibus precioſa cathena.* Vbi & molem *armillarum* tangit & formæ catenatæ luxum. Molem ex pondere vel largiori amplexu metimur. Illam in feminis notat *Tertullianus* de Cultu feminarum: *Ceterum neſcio an manus ſpatalio circumdari ſolita, in duritiam catenæ ſtipari ſe ſuſtineat.* Ita enim ex Manuſcripto Codice Regio legendum monuit *Cl. Salmaſius* ſtupendum illud omnium ingeniorum decus, quum priores libri haberent, *ſtupeſcere ſuſtineat.* Melius certè ille

Gemmatæ armillæ laxiores velut cathenæ.

Armillarum moles.

& graphicè laxiorem formam signavit quæ manum arctius *stipare* nequiret. Vulgus Sabinorum aureas *armillas magni ponderis* gestasse *Livius* tradit Lib. I. Vnciam auri in sua exegit à Menæchmo Erotium, apud *Plautum* Act. III. Sc. III. Rebecca ad pondus aureorum decem ascendit *Genes.* XXIV, 22. qui totidem Siclos aureos conficiunt. Ponderosissimæ Wormianæ omnibus palmam magnitudinis præripiunt, majoris æstimandæ, si tam essent solido auro conflatæ, quam ære. *Armilla* argentea veterum Islandorum in ara asservata Vncias XX. pendebat, quam, auctore *Arngrimo* de Republ. Island. cap. VI. forensi aliquo munere fungentes jusjurandum præstituri contrectabant. Ampla quoque & eximii simul fuit ponderis illa, in qua anguis delituit apud *Saxonem*

Aurearum armillarum pondus.

Armillæ argenteæ pondus.

nem Lib. VIII. *Armilla anguem induens venenato dentium acumine eum à quo gerebatur appetiit.* ψέλλια illa *Xenophontis* Lib. VI. Pæd. lata erant πλάτεα περὶ τοὺς καρποὺς τῶν χειρῶν. χλιδῶνες quoque dubio procul fluitabant. Vnde ornamentum pedis 2. *Samuel.* 1, 10. אֶצְעָדָה, quod *armillam Vulgatus* per translationem reddidit, LXX. χλιδῶνες vocant. Amplitudo Danicarum *armillarum* ad XII. pollices extenditur, ut non alias magis capaces meminerim. *Costulam* in *Capitolino* de latiori *armilla* accipit *Casaubonus*, quæ carpum cingens *costulas* non malè refert, licet durius id dictum non inficietur ipsus. Vnde *Cl. Salmasii* incurrit censuram, qui rectissimè, ut omnia, *costulam* pro *copula* interpretatur, quod mox videbimus. *Copula* autem si *armillæ* sit pars, posset ex hac largior dici *armilla*.

Anguis in armilla.

Costula armilla latior.

Costula, rectius Copula.

Copula armillæ non pars sed appendix.

Ad *armillas* enim, ut rectius carpum amplectantur, copula est necessaria, quæ *dextrocherii* pars, qua jungitur, dici non meretur, sed appendix. Ea vel tænia fuit, vel fibula. Illam in Maximinum Iuniorem indigitavit *Iulius Capitolinus*: *Dextrocherium cum costula de hyacinthis quatuor, præter vestes auratas. Dextrocheria* in *Codicibus* nonnullis Manuscriptis, nemo approbabit facilè, quia & *Casaubonus* &, quod urgentius, *Salmasius* improbarunt. *Copulam* autem pro *Costula* aptius legendum, uterque censet.

Copulæ usus.

Fuit hæc *copula* dextrocherio appensa, ut ejusdem colligaret capitula. Sic enim *Glossæ*: *Copula*, χεὶρ, ἁλυσίδιον, μέλος, ἄρθρον χειρός. Vbi Vir sine pari *Cl. Salmasius* iterum audiendus, qui χειραλυσίδιον legit, hoc est, manus catenulam, quia *copulam* nemo unquam dixit manum significare.

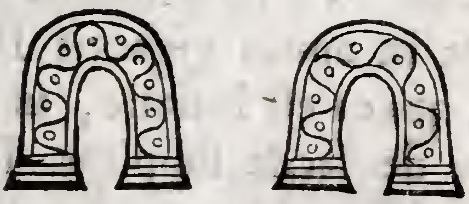
Ἀλύ-

Ἀλύσεις sanè in mundo muliebri à *Polluce* numerantur:

> Χλιδῶνα, πέρόνας, ἀμφιδέας, ὅρμους, πέδας,
> Σφραγῖδας, ἀλύσεις, δακτυλίους, καταπετάσματα.

Copulam autem hanc ex auro si fingamus, quomodo tum alligari aptè manibus potuerit, non satis perspicio, nisi vel hanc alio loro alligari dixeris, vel de aureis fibulis seu auro textili costulam accipias. *Armillas* duas ex nummo veteri exhibuit *Antonius Augustinus* pag. IV. peripheria perfectâ non clausas, quæ fibulis locum præstant. Illarum hic typus:

Copula ex auro vix fingi potest.

Murænulis haud absimiles ibidem circumductæ, quæ collo ap-

pendi solebant. Brachiis tamen non videntur indecoræ. Extant aliæ *armillarum* figuræ apud *Gruterum* in Inscript pag. 358. fibulis adaptandis non inidoneæ.

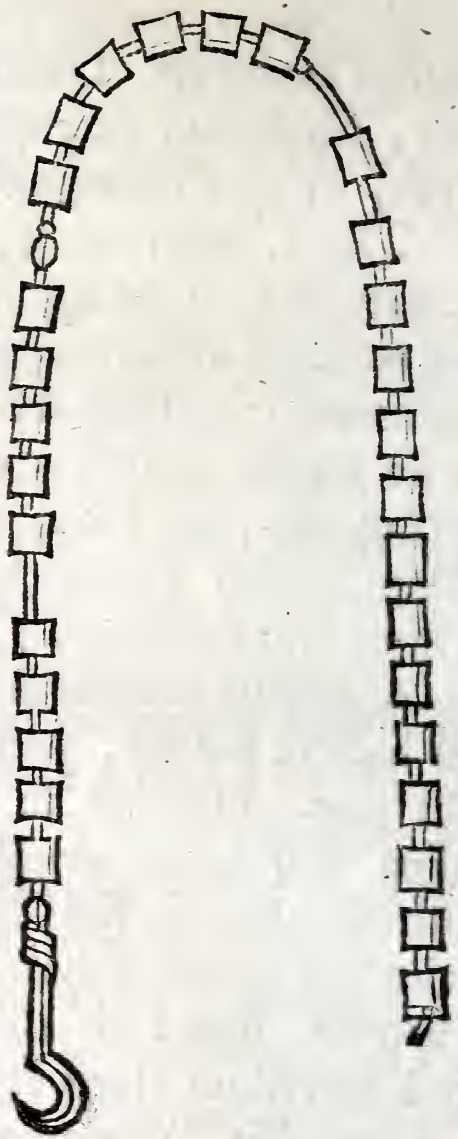
Quas pro *armillis* haberi *Schacchius* Lib. III. Myrothec. cap. XLI. affirmat, nisi torquium potius sint formæ, ut visum *Pierio Valeriano* Libro XLI. Hierogl. cap. de Torq. Omnium autem communis & forma & usus esse potuit. Vestigia similia supersunt in anulo gigantis Islandici, qui ea est laxitate, ut *armillam* de facilè suppleat. Fibulis circulisve connexas *armillas Petronius* indicat loco in Satyra elegantissimo: *Et ne has tamen osten-*

Armillæ fibulis circulisve connexæ.

ostenderet divitias, dextrum nudavit lacertum armillâ aureâ cultum, & eboreo circulo lamina splendente connexum. Lunata ex forma, fibularum veterum in morem, de qua *Plautum* Epid. Act. V. Sc. 1. interpretor, qui *Lunellam*, seu, ut alii legunt, *lunulam* natalitio die cum armea & anulo datam memorat. Non enim de lapillo anulari acceperim cum aliis, vel ideò, quod in Manuscripto *Camerarii* aliqua literarum sit lacuna. Quanquam & *armillæ* suos lapillos lunares habere possint, pari cum anulis jure. Hamum in Smaragdina *Paschalini armilla* id præstitisse vero sit similè, qui in altero capitulo eminet, ut ex appicta figura sit evidens. Quod interdum clavis factum, ut in armillis Wormianis utrinque infixis, qui eximi possunt & reponi pro uten-

Hamo armillæ connexa.

Interdum clavi.

tium voluntate. Ita autem extrema copulant, ut per utrumque trajiciantur. Sed quo pacto cutis erit tuta? Credo equidem non nudo brachio has *armillas* inductas, ſed manica interpoſita, roboris ergò. Quam rem *Iſidorus* pleniſſimè illuſtrat, hactenus à nemine intellectus, quia *armillæ* noſtræ tamdiu ſepultæ jacuerunt. Ita autem ille Libro XIX. Originum cap. 31: *Ampla & ante manicam portantur, & poſſunt ibi jungi clavo uno.* Iurares ante oculos habuiſſe noſtras, adeò cum clavis adhærentibus accuratè depingit. Scio ultima illa de clavo ſuſpecta eſſe Illuſtri Viro, ut inepti cujuſdam Monachi additamenta. Deſunt enim in pluribus Manuſcriptis, quæ videre licuit, & in optimis *Bartoli Bartholini* fratris perdilecti membranis, quæ modo ad manus ſunt, nihil tale invenias.

Ab hamo quomodo cutis illæſa.

Quædam armillæ non nudo brachio inductæ.

Non possum tamen à me impetrare illam licentiam, ut expungam, vel ideò, quod ad oculum clavos in *armillis* videam exemptiles, huic usui destinatos. Aliæ clausulâ jungebantur ad morem nostrum. Quomodo legendum quoque apud *Capitolinum* judicat *Salmasius* ὁ πάνυ, Not. ad Poll. *Dextrocherium cum closula.* Estque idem quod Græcis καζακλεῖς, & βάλανος, quæ reciproco passu ambulant pro clausula *armillarum* moniliumque. Audiatur *Hesychius*: βάλανος, τὸ ἐξηρτημένα τῶν ὅρμων περὶ τὸν τράχηλον, καὶ τῶν δρυῶν ὁ καρπὸς, καὶ ὁ τῶν φοινίκων καὶ κλεῖδες. Vbi βάλανος κλεῖς vocatur, seu closula monilium, qua junguntur capitula. Βάλανον autem quid vetat & *armillis* concedere, quum huc inclinet *Aristophanes* Λυσιστρατ:

Clausulâ armillæ junctæ.

Βάλανος armillæ fibula.

Ὦ χρυ-

Ὦ χρυσοχόε. τὸν ὅρμον ὃν ἐσκευάσας
Ὀρχουμένης μου τῆς γυναικὸς ἑσπέρας,
Ἡ βάλανος ἐκπέπτωκεν ἐκ τοῦ τρήματος.

hoc est, ex versione *Q. Sept. Florentis*:

Quod aurifex monile fabricaveras,
Dum nostra sero saltat uxor vespere,
Elapsa pendens fibula è foramine est.

De *armillæ* fibula eò libentius hic βάλανον acceperim, quod videam veterem *Scholiasten Bisetum* Tragœdi mentem ad obscœnas utriusque sexus partes torquere. Nam βάλανον τὸ τοῦ ἀνδρὸς, καὶ τὸ τρῆμα τὸ τῆς γυναικὸς αἰδοῖον σημαίνειν δύναται. Quanta autem inter *armillam* & γυναικὸν μόριον sit affinitas supra ex Coo demonstravimus.

Βάλανος pro re obscœna, sed malè.

vimus. Nomine enim ſimili utrumque venit, βϐξαλίϐ, ἀμφιδὲϐ, & βαλάνϐ. Quod optimè aſſequutus eſt *Florens Chriſtianus* in hac Scena. Nam Fibulam in ſpinther commutavit ſequenti verſu:

ἐκείνῃ τὴν βάλανον ἐνάρμοσον.

ut ad illud *Plauti* in Menæchmis reſpexiſſe Poëtam oſtenderet:

Iubeaſque novum ſpinther reconcinnarier.

Foramina pro fibula armillæ trajicienda.

τρήματα illa in quæ τὴν βάλανον τ͂ ὅρμϐ ſeu κλεῖδα conjicit, in *armillis* Wormianis ſunt manifeſtiſſima, trium angulorum ſingula, &, quam clavi, ampliora. Nam clavi rotundo ſtilo incurvantur, capitulo ſeptenis circellis criſpato, quod obſcurè glyptes exſculpſit, qui nec in cæteris operis elegantiam eſt aſſequutus. Notantur enim in illis ſtriatæ lineæ quamplures & ſi imagines

nes præferrent, nihil peregrina antiquitas opponere posset, quæ clarorum Virorum vultus in *armillis* exsculpebat. In quam rem excutiendus *Trebellius Pollio* in XXX. Tyran. de Quieto: *Macrianorum familia Alexandrum Magnum Macedonem Viri in anulis argento, mulieres in reticulis & dextrocheriis, & in anulis &c. exsculptum semper habuerunt.* Quo concinit *Suetonius* in Nerone cap. VI: *Quæ fabula exorta est, deprehensis in lecto ejus circum cervicalia serpentis exuviis: quas tamen aureæ armillæ ex voluntate matris inclusas dextro brachio gestavit aliquandiu; ac tædio tandem maternæ memoriæ abjecit, rursúsque extremis suis rebus frustra requisivit.* Sed *armillas* nostras, utpote militares eo nomine excusabimus, quod feminarum neutiquam fuerint.

Vultus virorum in armillis exsculpti.

§. V.

§. V. *Armillæ utrique sexui familiares.*

Armilla & spinter muliebria ornamenta.

Nam peregrinæ *armillæ* muliebre præcipuè videbantur ornamentum. *Thomas Magister* apud me Manuscriptus: ψέλιον γυναικεῖος κόσμος: *Brachiale muliebris mundus*. Et *Festus*: Spinter *armillæ genus, quo mulieres utebantur*. *Plinius* quoque Lib. XXXIII. cap. 3: *Habeant feminæ in armillis digitisque totis, collo, auribus, spiris: discurrunt catenæ circa latera, & incerta margaritarum pondera è collo Dominarum: auro pendeant, ut in somno quoque unionum conscientia adsit.* A Matronis tamen temere usurpantibus ad lupas seu scorta transiisse conqueritur *Tertullianus* de Pallio: *Iam matronas videbis. Cum latrinarum antistes sericum ventilat, & immundiorem loco*

loco cervicem monilibus consolatur, & armillas quas ex Virorum fortium donis ipsæ quoque matronæ temere usurpassent, omnium pudendorum conscia, manus inserit. Ad feminas enim vel dono Virorum, vel Legato Matrum pervenere. De Legato *Leges Anglorum & VVerinorum Tit.* VI. §. 6. *Mater moriens filio terram, mancipia, pecuniam dimittat: filiæ verò spolia colli, id est, murænas, nuscas,* (hoc est, fibulas, ut Cl. *Gerardus Vossius* exponit Lib. II. de Vitiis Sermonis Lat. cap. XIII.) *monilia, inaures, vestes, armillas, vel quidquid ornamenti proprii videbatur habuisse.* Inter eadem ornamenta muliebria ad legatum recenset *Vlpianus* ff. de auro & argento Legato. *armillas & viriolas.* Hinc apud *Tertullianum* de Pallio; Cinædus Cleomachus, quum ex pugile in feminam transiisset, viriolas induxit corporis cicatricibus:

Armillæ inter legata Matrum.

bus: *Vtique sicut vestigia cæstuum Viria occupavit: ita & endronidis Solocem aliqua multicia synthesi extrusit.* Vestigia cæstuum cicatrices sunt, quas in capite plerunque ostentabant pugiles. Hinc quum in Manuscriptis inveniatur *Virus*, pro *Viria*, putat Polyhistor *Salmasius* in Not. ad Pall. Tertull. *Birus* reponendum, seu *Berus*, quod tutulus erat, capitis tegmen cicatricibus in capite occultandis accommodatum. Non refugit tamen Vir multiscius vulgatam lectionem, quam retinuit, ut *Viriæ armillæ* sint feminarum, quas loco cæstuum inseruit brachiis Cleomachus, postquam in feminam de Viro esset mutatus. Illam planè ego judico necessariam ad Afri mentem. Nam cæsti manibus lacertisque inducti in luctationibus, quos effeminatus jam Cinædus cum armillis permutavit. Ex cæstis vestigia, non

Birus vel Berus capitis tegmen.

Cæsti in manibus lacertisque.

non capiti, ſed brachiis impreſſa. Quin poſſunt veſtigia nudo ſenſu de cæſtuum loco explicari, in quem ſucceſſere *Viriæ*, ſeu *armillæ*. De his *Martialis* Lib. XI. Epigr. XXII. Lydiam adeò laxam decantans, ut Cinædi *armillam*:

Quam quæ Delphitico lapſa eſt armilla *Cinædo*,

Spatalocinædus quid?

Vnde *Spatalocinædum Petronius* appellat in Satyrico cinædum ſpatale ſeu brachiali onuſtum. *Armilla* illa Bilbilici & fibula eſſe potuit, & *Viria*, quanquam hanc prætulerim, quia minus ex uſu Cinædis fibulæ laxiores. Feminarum autem adeò propriæ, ut in nomina tranſierint. Ita Lapis antiquus apud Inſubres, quem ex ædibus *Nicolai Caſtillionei* nobis dedit *Bonaventura Caſtillioneus*;

Viriæ in Nomina feminarum tranſlatæ.

V. F.
PETRONIVS GEMELLVS
VIVIR SIBI ET VIRIAE
L. F. LVCILLAE
VXORI.

Sic & ſpatalia.

* A *Spataliis* dicta quoque eſt *Spatale* Nympha apud *Claudianum* in Epithalamio:

Et gravibus Spatale *baccis diadema ferebat*
Intextum, rubro quas legerat ipſa profundo.

Armilla ſignum mollitiei.

Inde mollitiei ſignum *armilla.* Nam apud *Senecam* Lib. In ſapientem non cadere injuriam, cap. XVIII. Chæreæ Tribuno militum; *Cajus ſignum petenti, modo Veneris, modo Priapi dabat, aliter atque aliter exprobrans armato mollitiam. Hæc, ipſe pellucidus, crepidatus armillatus.*

Pro-

* Atqui monente me Cl. *Reineſio* manifeſtum quoque eſt eſſe etiam *Virios* familiam Romanam ex hiſtoriis & lapidibus notam, ſive à viribus, ſive undecunque ſic appellatam. Cujus exempla innumera ſuggerunt *Gruteri* Inſcriptiones.

Profluxerunt nihilominus à Viris. Vnde *Viriliæ Isidoro* Lib. XIX. Originum cap. XXXI: *Dextrale est commune Virorum & Mulierum; quia utriusque sexus dextræ sunt. Armillæ propriè Virorum. Vnde & quondam vulgo Viriliæ dicebantur.* Virorum itaque juxta ac feminarum ornatus. Nisi *Virilias* Virorum, *Viriolas* feminarum dixeris. Videtur sanè *Plinius* Lib. XXXIII. cap. III. aliquid inter *Virias* & *Virilias* posuisse discriminis: *Viriolæ* (vel ut alii *Viriæ*) *Celticæ dicuntur, viriles Celtibericæ. Vxorias* reponit quidem ex vetustissimo Codice *Baysius* Libro de Vasculis, pro fibulis uxoriis: Verum repugnantibus aliis Manuscriptis, minoris nec antiquitatis nec fidei, & ipso *Plinio*, qui per omnia luxus instrumenta decurrens primo fibularum injicit mentionem, mox periscelidum, tum

Viriliæ à Viris dictæ.

Viriliæ Virorum. Viriolæ feminarum.

tum anulorum, tandem *Viriarum*, quas ſtatim de *armillis* interpretatur, hæc narrationi ſuæ ſubjungens; *Habeant feminæ in armillis.* Quidquid ſit, communes ſunt feminis Viriſque *armillæ.* Nam *Exodi* xxxv, 22. Viri cum mulieribus *armillas & dextralia ad cultum* Divinum Tabernaculi extruendi *& veſtes ſacras contulerunt. Gloſſæ veteres.* ψέλιον ἀνδρὸς, *Brachionarium.* Vnde apud *Herodot.* Lib. VIII. ἄνδρες στρεπτοφόροι dicuntur, & ψελιοφόροι. Principibus inſuper Regibuſque familiares. De Caligula *Suetonius* cap. LII: *Sæpe depictas gemmataſque indutus penulas, manuleatus & armillatus in publicum proceſſit, aliquando ſericatus & cycladatus.* Thyum Dynaſtam Paphlagoniæ, captivum licet, Datames apud *Corn. Nepotem, ornavit torque atque armillis aureis, cæteroque regio cultu.*

Vtrique ſexui communes armillæ.

Armillæ Regum.

cultu. In Cari Imperatoris dextra *gemmas fulgentes*, seu *dextrocherium* adumbrat *Chrysostomus* in Laudat. Babylæ. Ad Constantium *Lucifer Caralitanus* de non parcendo delinquentibus: *Debemus vereri regni tui diadema, inaurem etiam & dextrocheria.* Mortuo Atila Proceres regni militesque post ferales epulas *armillas* ejus protraxerunt, ut filo suo pertexuit *Iuvencus Celius Callanus* MS in historia Atilæ: *Armillas & armorum diversa genera, equos, faleras, diversosque ornatus in medium producentes noctem totam crapulis ebrietatibus ac dissolutionibus expenderunt.* Apud Indos potentiores, teste *Æliano* Lib. de Var. Hist. & de Animal. Idque aliquo discrimine, quod ex *Q. Curtio* animadverto. Reges enim gemmas margaritasque appendebant lacertis, alii nobiliores vel opulentiores aurum.

Armillæ potentiorum apud Indos.

Nobiles aurum Reges

rum. Libro quippe VIII, de Indorum luxuria: *Brachia quoque & lacertos auro colunt, quibus inter populares aut nobilitas aut opes eminent.* At Lib. IX. de ornatu Regis Indici: *Brachia margaritis ornata erant.* Et ne ſacros prætercam, Saulis brachio *armillas* detraxit parricida ejus Amalechites, Davidique obtulit ſucceſſori. Vbi LXX. τὸν κλιδῶνα τὸν ἐπὶ τοῦ βραχίονος αὐτοῦ. Vocem Ebræam אֶצְעָדָה *Targum* vertit טוּטֶפְתָּא *armillam* indice *Schindlero*, *Pagnino*, *Mercero* aliiſque. *Aquila* βραχιάλιον. A quibus nihil ſentit diverſum *Vulgatus*, *B. Hieronymus*, nec *Verſiones* aliæ abeunt. Sed de *armillis* Regum Iſraëlitarum conſule Lib. III. Eleochriſm. *Fortunati Scacchii* apud quem aliqua legiſſe memini, quum eum Romæ pervolverem. Ab his ad milites donaria tranſiere, geſtarum fortiter rerum

Reges gemmas in lacertis habebant.

Armillæ militum donaria.

rerum monumenta. *Florus* Lib. I. cap. I. *Sabinis proditæ portæ per virginem: nec dolo, ſed puella pretium rei, quæ gerebant in ſiniſtris, petierat, dubium clypeos an armillas.* Conſentit *Flavius Vopiſcus* in D. Aureliano, de eodem in Epiſtola militari ad vicarium ſuum: *Arma terſa ſint, ferramenta ſamiata, calceamenta fortia. Veſtis nova veſtem veterem excludat. Stipendium in baltheo non in popina habeat. Torquem, brachialem & annulum apponat.* Sic quippe legendum rectè, ſicut omnia, cenſet *Cl. Salmaſius*, ut Aureliani mens ſit, milites torquem & *brachialem* & anulum habere & gerere. Nam *apponere anulum* eſt induere, quemadmodum *ponere veſtem* pro induere *Tertulliani* de Pallio frequentata dictio. Aliqua tamen differentia *armillæ* dabantur. Non exteris, ſed civibus. *Pli-*

Tertulliano lux.

Armillæ civibus datæ non exteris.

Plinius Lib. XXXIII. cap. III. *Auxiliares & externos torquibus aureis donavere, at cives non nisi argenteis. Præterque armillas civibus dedere, quas non habent externi.* Quod ex *Plinio* hauſerat abſque dubio *Alexander* ab *Alexandro* Libro IV. Genialium dierum cap. XVIII. Equitibus familiares in Inſcriptione Matellica apud *Smetium* pag. 52. qui eam à *Nic. Florentio* habuerat:

Armillæ Equitum.

C. ARRIO. C. F. COR. CLEMENTI MIL. IX. COH. PR. EQVITI. COH. EIVSDEM DONIS. DONAT. AB IMP. HADR. TORQVIBVS ARMILLIS PHALERIS OB BELLVM DACICVM SINGVLARI PRÆF. FR. TESSERARIO OPTIONI.

quas *Armillas* quoque idem à Trajano obtinuerat in alia apud eundem Inſcriptione pag. 27. quam

quam videat cui volupe eſt. Numiſio Equiti Romano Veſpaſianus idem contulit donum, ut indicat Inſcriptio *Narniæ*, quam dedit nobis *Onuphrius Panuinus*, & repetiit *Smetius*, ſed alia forma *Gruterus*:

D. M.
C. NVMISIO. C. F. SCAPT
NVMMEIO
NAVILIANO
SENIORI
EQ. ROM. OMNIBVS. HONOR. IN. COL. NAR. PERFVNCTO DONATO. AB. IMP. CÆSARE. T. VESP. AVG. TORQ. ET. ARMILLIS. *II.* ET. HAST. PVR. *II.* ET. COR. VAL. II.
C. NVMISIVS. C. F. SEMPRONIVS. DECVR. *III.*
COL. NAR.
D. D.

Equites *armillis* argenteis contentos refert *Iulius Capitolinus* in

Ex argento Equitum armillæ.

Armillæ servorum.

in Maximinis. Geſtabant *armillas* quoque ſervi, Dominorum indulgentia. Vnde *armillata turba* dicuntur curſores ſervi apud *Suetonium* Neron. cap. xxx. Nec minus illi qui in triumphis ludebant. *Appianus Alexandrinus* de Scipionis triumpho: *Imperatorem lictores præibant, purpureis amicti veſtibus; tum Citharædorum, & tibiarum turba ad Hetruſcæ ſimilitudinem pompæ: Hi ſuccincti, coroniſque aureis redimiti, ſuo quique ordine canentes, pſallenteſque prodibant: horum in medio, quiſpiam talari veſte, fimbriiſque, atque armillis auro ſplendentibus amictus, geſtus varios edebat.*

§. VI. *Armillæ Sponſalitiæ.*

Caruerunt iis Virgines, *armillaſque* manibus ſuſpendiſſe infra

infra decorem putabatur. Hortatur enim Virgines *B. Cyprianus* de habitu Virginum, *ne inferant auribus vulnera, nec brachia includat aut colla de armillis & monilibus præciosa catena.* Ratio pudoris manifesta. Nam à Viris dabantur, ut virginitati suæ irent exsequias, de qua, acceptis *armillis*, transigebatur. Enimverò sponsalium erant tesseræ. A sacris ordiar. *Genesis* XXIV, servus Abrahami Rebeccæ futuræ Isaaci conjugi, absentis Sponsi nomine, inaures injecit & *armillas*, ut fatetur ipsus: *Et posui inaurem super faciem ejus, & armillas super manus ejus.* Verbisque proximè præcedentibus: *Et factum est cum vidisset* (sc. Laban) *inaurem & armillas in manibus sororis suæ.* צָמִיד in Hebræo occurrit. *Vulgatus* armillam, LXX. ψέλιον vertunt optimo consilio, qui & hoc ad-

Armillis virgines carebant.

Armillæ sponsalitiæ.

dunt ex mente primi idiomatis, fuiſſe ψέλλια δύο. Aliud vinculi amatorii teſtimonium præbet ſcortum *Geneſ.* XXXVIII, 18. 25: Quærenti enim Iudæ, & de concubitu paciſcenti, quid ſibi vellet pro arrhabone dari, reſpondit ſimulato vultu Thamar nurus ejus: *Annulum & armillam & baculum quem manu tenes.* Vbi פְּתִיל quid ſit, litigant Interpretes. LXX. per ὁρμίσκον ſeu monile exponunt. *Rabbi David* per pallium ſeu faſciam. Hunc ſequuti *Pagninus*, *Tremellius*, *Iunius & Buxtorfius* in Concord. *ſudarium* reponunt. Nec aliter *Danus Interpres*, en Næſklud. *Vulgatus*, *armillam*, quo cum lubentes facimus, ſi de *armilla* ex filis ſeu aureis ſeu argenteis torta animus fuit explicare. Nam פְּתִיל perpetuam in Codice ſacro fili induit ſignificationem, præſertim *hyacinthini*, ut *Exod.* XXVIII. 28. 37.

Armillæ furtivi amoris indicia.

28. 37. XXXIX, 3. *Num.* XV, 38. fili linei *Ezech.* XI, 3. fili ſtupæ *Iudic.* XVI, 9. panniculi *Num.* XIX, 15. Vnde Hebræorum Magiſtri in *filo neto*, vel *torto* ferè conſentiunt, quandoquidem פתל *contorquere* notat, & *colluctari.* *Armillæ* verſio ex ejuſdem commatis loco fulcitur *Ezech.* XXIII, 42. ubi de ſcortatione cum externis proſtibulis: *Ac ſi daturi eſſent armillas manibus ipſarum, & coronam ornatus capitibus ipſarum.* Hinc ad Virgines ſacras, quæ Chriſto, tanquam Sponſo, perpetua ſe devoverunt caſtitate, *B. Ambroſius* in Vita S. Agnetis: *Ornavit ineſtimabili dextrocherio dextram meam, & collum meum cinxit lapidibus pretioſis.* Neque profanis Sponſalitiæ armillæ ignorantur. Ita apud *Plautum* Act. III. Sc. III. Menæchmis dicit ſe cum *Spinthere* etiam *armillas* amaſiæ ſuæ Erotio dediſſe:

Vbi illæ armillæ *ſunt, quas una dedi:*

De his *Flaccus* Lib. I. Od. IX.

Nunc & latentis proditor intimo
Gratus puellæ riſus ab angulo,
Pignuſque direptum lacertis,
Aut digito malè pertinaci.

Pignus lacerti quid?

Pignus lacerti, *armilla* eſt ſponſalitia pignoris loco à proco circumdata, quale Iuniam Fadillam ſibi deſponſaverat Maximinus Iunior, in juventute tamen præmatura morte exſtinctus. Arra regia in illorum catalogo appellatur quæ poſt Sponſi fatum Sponſæ relinquebantur. *Iulius Capitolinus* pro his loquatur in Maximino Iuniore: *Deſponſata illi erat Iunia Fadilla, proneptis Antonini: quam poſtea accepit Toxotius ejuſdem familiæ Senator, qui periit poſt præturam. Manſerunt autem apud eam arræ regiæ,*

Arra regia.

regiæ, quæ tales fuerunt, ut Cordus loquitur, ex iis quæ in harum rerum perſcrutatione fuiſſe dicuntur: monilium de albis novem, reticulum de praſinis undecim, dextrocherium cum coſtula de hyacinthis quatuor. Firmat propoſitum jocoſa hiſtoria *Clitophonis* Rer. Gal. I. *Cælio Rhodigino* Lib. VIII. Antiquarum Lectionum cap. XIII. memorati. *Galatarum Rex Brennus, quum depopularetur Aſiam, Epheſum cum exercitu venit, ac in Epheſiæ puellæ amatorios incidit laqueos. Ea vero congreſſuram ſe pollicita eſt, inſuper & Epheſum proditturam, ſi* pſellia *ſibi & mundus contribueretur muliebris. Adnuit Barbarus, ac militibus imperavit, in eam conjicerent quod haberent aurum, quo avarior puella adobruta periit.* Quod hauſit *Rhodiginus* ex *Plutarchi* parallelis minoribus cap. 15. Vxores factæ in armario

Armarium pro

 ſpon-

condendis armillis.

sponsalitias condebant *armillas*. Quod ex *Plauto* didici Menæchm. Act. III. Sc. III:

Hoc est quod olim clanculum ex armario

Te surripuisse ajebas uxori tuæ.

Planè ad morem nostrarum, quæ nuptæ arrâ Sponsi armarium exornant, quod **Schmückkammer** vocant. Olim in æternam gratæ copulæ memoriam in sepulchrum sibi voluerunt inferri.

In sepulchra illatæ armillæ.

Auctor *Schævola* in Lege Medico, XL. ff. de Auro & argento Legato: *Funerari me arbitrio Viri mei volo, & inferri mihi quæcunque sepulturæ meæ causa feram ex ornamentis, lineas duas ex margaritis & viriolas ex smaragdis.* Vel testamento legabant. *Paulus* in Lege *si tibi electio* ff. de optione vel electione legata: *si ex quatuor viriolis duæ, quas elegissem, mihi legatæ sint: sive duæ solæ sint relictæ, sive ab initio duæ*

duæ ſolæ fuerint, valet legatum. Inter muliebria quoque Legata *Vlpianus* lege xxv. §. 10. ff. de auro & argento legato recenſet. *Ornamenta muliebria ſunt quibus mulier ornatur: veluti inaures, armillæ, viriolæ, anuli præter ſignatorios, & omnia, quæ ad aliam rem nullam parantur, niſi corporis ornandi cauſa*, &c. Præ cæteris enim Mater filiæ legabat, ut ex *Legibus Anglorum* ſupra obſervavimus. Vnde inter ornamenta muliebria jure hæreditario illæ tranſierunt armillæ, quæ dono maritorum non venerant.

§. VII. *Varius Armillarum apud varios Vſus.*

Ornamenti autem gratia cunctis feminiſque Viriſque collatæ. Suidas: ψέλλιον, κόσμος τῆς χειρός, *brachiale* manus ornamentum.

Armillæ ornamenti loco.

Lexicon nostrum Manuscriptum: ψέλλιον. κόσμος τὶς καὶ καλλωπισμὸς: *Mundus quis & cultus superfluus.* Idem *Vlpianus* sancivit, in Lege sæpius nominata. Divina vox est *Ezechielis* XVI, 10: *Ornavi te ornatu, indens armillas manibus tuis, & torquem collo tuo.* In eandem rem disserit *Ecclesiastes* XXI, 24: *Velut ornamentum aureum est eruditio sapienti, & instar armillæ brachio dextro.* Stratilax *Plautinus* Truc. Act. II. Sc. II. ad Astraphium ancillam:

> *An eo bella es tu; quia accepisti*
> *arme adveniens.*

Vbi alii *arma* legunt. Rectius *Ian. Mellerus Palmerius* in Spicilegio *armeas* pro armillis. *Iosephus Gorionis* Lib. I. hist. Daniel. cap. XIV. ex Interpretatione *Munsteri*, in ænigmate Zerubabelis de mulierum potentia: *Propter mulieres, ut illis ematis jocalia desiderabilia, aurea & argentea,*

varia

varia ornamenta & monilia preciosa, inclusoria aurea, myrrham &c. Inclusoria *armillæ* fuere, quod brachia includant proprio velut vinculo seu fibulis. Hoc ornandi studio Legatis Reges Persarum *armillas* dabant, teste *Æliano* Lib. I. Var. hist. cap. XXII. spectantque hæc ad venerationem fere & cultum sacratiorem, quem & Legatis & Sponsis & fortibus Viris debuit grata antiquitas, quemadmodum Platanum arborem *armillis* & torquibus veneratus est *Xerxes*, cujus historiam texuit *Ælianus* Lib. II. Var. hist. cap. IV. Taceri non debet vana veterum septentrionis Regum religio, qui Othini cujusdam (unde Danis Onszdag / Dies Mercurii illi sacer) divinitatis titulo celebris effigiem aureo complexi simulachro Byzantium transmiserunt, ejusque brachiorum lineamenta con-

Inclusoria armillæ quid?

Legatis armillæ datæ.

Platanus arbor armillis decorata.

In Othini effigie brachiis armillæ additæ.

confertiſſimo *armillarum* pondere perſtringebant. Cujus deinde conjunx Frigga, quo cultior progredi poſſet, aſcitis fabris, aurum ſtatuæ detrahendum curavit, ut prodidit diſertiſſimus *Saxo* noſter Libro I. Ad memoriam quoque conferebant, ob cordis per micantes in carpo venas viciniam, ut ubique etiam abſentes ſint præſentes donatores. A quo *armillarum* uſu metaphoram mutuatur Iehovah *Exodi* XIII, 9, ut imis populi medullis præcepta ſua infigat: *Vt ſit tibi in ſignum ad manum tuam, & in monimentum inter oculos tuos.* Quæ eadem ſententia repetit *Deut.* XI, 18: *Etiam alligabis ea in ſignum manui tuæ, & erunt pro frontalibus inter oculos tuos.* Appendices hic denotant טוטפות, & *ornamenta*, præſertim brachii, à טָפַף *inceſſit*, quia geſtantur, vel quod loco non

Armillæ memoriæ adminicula, quare?

non moveantur cui in rei memoriam hærent appenſa. Eodem inſtituto Natali die offerebantur *armillæ* Natalitiæ. *Plaut.* Epid. Act. v. Sc. I:

Armillæ Natalitiæ.

Non meminiſti me auream *ad te*
afferre natali die?
Lunulam atque anellum aureolum in digitum?

Quam lectionem quoniam confirmant Manuſcripti *Codices*, ut fatetur *Camerarius*, retinentque *Editiones* pleræque ; inde facili mutatione *Cl. Meurſius* in *armeam* transformat, diminutam ex *armilla* vocem. *Lambinus* autem aliique *inaurem*, neſcio quo veterum teſtimonio, elegerunt. Annulos enim *armillaſque* natali die donatas invenio, inaures nuſquam. Ad *Armillas* Natalitias intendit digitum ſuccino ſuo *Iuvenalis* Satyra IX. & Calendis Iani à Clientibus Miſſitata *Spatalia* caryotarum cecinit *Mar-*

Martialis Libro VIII. Epigram. 33. & XIII. Epigram. 27. Non alio animo militibus ex bello feliciter reversis distributa armorum brachiorumque ornamenta, quorum ope fortiter res gesserant, quam ut hæc virtutis præmia se iisdem meruisse brachiis recordarentur. Quo *Isidorum* pertraho non invitum Libro XIX. Originum cap. 31: *Armillæ propriè Virorum sunt collatæ victoriæ causa militibus ob armorum virtutem.* Vt & *Polybium* de Mil. Rom. *Imperator ei qui hostem percusserit hastam donat, qui verò dejecerit & spoliaverit, pediti quidem phialam, equiti phaleras.* Pro φιάλην *Lipsius* legit ψάλιον, *armillam.* Cujus nemo satis admiretur eruditionem. Illi accedit *G. Gualtherus* Anim. ad Tab. Sicil. CCCC. Nam phialæ non nisi semel in *Vopisco* inter castrensia præmia numeratæ, armillæ

Armillæ Virtutis militum præmia.

Phialæ inter præmia castrensia.

millæ centies. Artarxerxes quippe, referente in ejus Vita *Plutarcho*, interfectum à ſe Cyrum volens, variis belli ducibus dona miſit, ea lege & conditione, ne ad alios laus facinoris deveniret. Vnde Mithridati, qui Cyrum ſauciaverat primus, dona miſit, eo quod ſtratum equi Cyriani retulerit. Dona illa quæ fuerint, in convivio deinde effatur Sparamixe, quum ad illud regiis ornatus veſtibus accederet Mithridates: ὡς καλὴν ἐσθῆτά σοι ταύτην, Μιθριδάτης, ὁ βασιλεὺς δέδωκε, καλὰ δὲ στρεπτὰ καὶ ψέλια· πολλοῦ δὲ ἄξιος ὁ ἀκινάκης. *Vt elegantem hanc tibi veſtem, Mithridates, Rex donavit, elegantes & torques & armillas, jam præcioſiorem acinacem.* Ad hæc Samnitico bello finito ob invictam fortitudinem, ut teſtatur *Livius* extremo Lib. X. *L. Papirius Sp. Papyrium fratris filium, & quatuor* *Cen-*

Armillæ fortitudinis documenta.

Centuriones manipulumque hastatorum, armillis, aureisque coronis donavit. L. Siccius Dentatus Tribunus Plebis strenuus bellator apud *Agellium* Lib. II. Noctium Atticarum cap. XI. *pugnasse in hostem dicitur centum & XX. præliis; cicatricem aversam nullam, adversas quinque & XL. tulisse; coronis esse donatus aureis octo, obsidionali una, muralibus tribus, civicis XIIII. torquibus tribus & LXXX. armillis plus centum LX*. De quo Vetus Lapis:

IDEM SPOLIA CEPIT.
XXXIV. DONATVS. HASTIS. PVRIS. IIXX. PHALERIS. XXV.
TORQVIBVS. III. ET. LXX. ARMILLIS. CLX. CORONIS. XXXV.
CIVICIS. XIII. AVREIS. VIII. MVRALIBUS. III. OBSIDIONALI. I.
FISCO. AERIS. X. CAPATIVIS. XX.
IMPERATORES. VII.
IPSIVS. MAXIME. OPERA.
TRIVMPHANTES. SECVTVS.

Do-

Domeſticum hujus præmii habemus exemplum, ne externa longius advocemus. Invidendus enim patriæ hiſtoriæ conditor *Saxo* Lib. III. narrat, Roricum cum exercitum contra Sclavos pararet, Vbboni magnanimo, corpore præſtanti & incantandi artibus pollenti, de induſtria certaminis præmium perquirenti, *armillas* ſpopondiſſe. Sed, ut erat in navigio collocatus, *armillas* ingenti excuſſas jactu petitori quum ſtatueret porrigere, conatum ejus feſelliſſe interſtitii magnitudinem. *Armillæ* enim languido, ac parum vegeto motu, citra deſtinatum locum collapſæ fluctibus interceptæ ſunt. Trajanum Divum hoc nomine laudat fragmentum *Inſcriptionis* veteris:

Armillæ certaminis præmium.

DO-

DONIS. DONATO. AB DIVO TRAIANO. AVG. TORQVIBVS. * ARMILLIS. PHALERIS. BELLO. PARTHICO &c.

Nam, ut eleganter *Iuvenalis* Satyra ultima extremo:

Ipsius certè Ducis hoc referre videtur,
Vt qui fortis erit, sit felicissimus idem,

Vt

* De distributione horum donorum memoria quoque in nummis Imperatoris Cæsaris Nervæ Trajani.

Vt læti phaleris omnes, & torquibus omnes.

Quem locum de armillis non injuria accepit *Stevvechius* Libro II. Commentarii ad Vegetium De M. Aurelio alia ad Columnam Trajani Romæ visitur:

M. AVRELIVS. M. F.
CELSVS
PR. LEG. II. AVG. C.
:: :: :: :: :: :: :: :: :: :: :: :: ::
OMNIBVS. EX. PEDIT. ET
HONORIB. PERFVNCTO
DONIS. DONATVS. AB
IMP. CÆS. AVG.
BELL. ACT. SICIL. ET.
HISP. TORQ. ARMIL. ET.
PHAL.

III. ----------------------

L. AVRELIVS. CELSVS
EQ. SING. AVG.
PATRIB. M. P.
MIL. ANN. XVI. VI. ANN.
XXXXI. M. VI. D. M.

Calbei

Calbei armillæ donativæ.

Calbei dictæ hæ donativæ *armillæ*, ut obſervat *Feſtus*: *Calbeos armillas dicebant, quibus triumfantes utebantur, & quibus ob virtutem milites donabantur.* Formulam doni hujus militaris inter alias interſeruit Lib. IV. *Barnabas Briſſonius*, ex *Valerio* mutuatam Lib. VIII. cap. XIV. Fuitque hæc: IMPERATOR TE ARGENTEIS ARMILLIS DONAT. Victoribus etiam ex ludis ceſſerunt. *Iulius Capitolinus* in Maximinis: *Natali Getæ, filii minoris, Severus militares dabat ludos, propoſitis præmiis argenteis, id eſt, armillis, torquibus & balteolis.* Claudium quoque *armillis* & torquibus ob certamen ludicrum donavit Decius, ſi credimus *Trebellio Pollioni* in D. Claud. Eodemque ingentis *armillæ* dono urbanitatem dicti Wiggonis proſequutus eſt Rolfo Krage apud *Saxonem Gram-*

Formula doni militaris.

Armilla victorum præmiũ in ludis.

Grammaticum Lib. II. Resonem Rex Norwagiæ Goto magni ponderis *armilla* donavit ideo tantum, quod eum cultius & familiarius habuisset, ut *idem* Lib. VIII. scriptum reliquit. Ita est profecto. Corruptis hominum moribus ad jocos migravit virtutis præmium, & quod ornamenti loco fuerat, ad luxum translatum. Sed venia illis, quia & nostrum seculum in his sibi ignosci vult. Minatur verò Jehova *Esaiæ* III. 19. 20. *Tempore illo amovebit Dominus ornamentum istud periscelidum, ocellataque opera, & lunulas, Myrothecidia catellasque bracteolas. Tiaras* (אצעדה, LXX. χλιδῶνες) *& armillas, redimiculaque & amuleta.* Arrogantiam & φιλόκοσμον Gallorum hoc titulo taxat *Strabo* Lib. IV. Geographiæ, quod πρὸς τοῖς βραχίοσι καὶ τοῖς καρποῖς ψέλλια, ὴ τὰς ἐσθῆτας βαπτὰς φορεῖ καὶ χρυ-

Ad luxus instrumentum migravit armilla apud Varios.

σοπάςες, circa brachia ac manus cum brachio commissaram (ita carpum describit *Xylander*) *brachialia gestant*. Inde χλιδῶνες dictæ, quasi deliciæ, luxuriosæ. Nam χλιδὴ apud *Suidam* est τρυφή, ἔκλυσις καὶ μαλακεία: *Delicia, luxus, dissolutio, mollicies*. De luxu Samiorum Duris apud *Athenæum* Lib. XII. Deipnosophistarum: *De Samiorum luxu Duris citat Asii carmina, quibus traditur armillas* (χλιδῶνας) *in brachiis gestasse*. Antonino pariter vitio vertebatur, quod mollitie feminina fractus & alieno cultu elatus *armillas* gestaverit. Id tradit *Herodianus* Libro V. in Macrinum: *Vestitum usurpans luxuriosum, purpura intextum atque auro, monilibusque & armillis redimitus*, περιδεραίοις καὶ ψελλίοις. Ad decipiendum oculos Virorum cum reliquo ornatu comparatas *Iudithi* exemplo Sacer scriptor c. X. persuadet:

Armillis conspiciendis corporis faces quærebant.

suadet: *Quumque ſumens ſandalia adhibuiſſet pedibus ſuis, & circumpoſuiſſet brachialia & armillas, annuloſque & inaures ac totum mundum ſuum, denique venuſtè ſe compoſuiſſet valdè ad decipiendum oculos Virorum.* Sed quemadmodum ad ſacra pertinebant, ita & ad ſuperſtitionem, ne conſuetam aliarum rerum conditionem refugerent. Vſus in ſacris. Nam *armillas* veſtibus Aharonis tribuit *Arias Montanus* in Antiq. Iud. quas anulos vocat ob utriuſque ſimilẽ ſtructuram: *Hoc rationale, ſeu pectorale quatuor armillis ſeu annulis, ad quatuor angulos affixis auctum erat: ex duobus ſuperioribus ligabatur catenis duabus aureis, in ſpintris formam contortis.* Volente id factum videtur ſcriptura divina. Quippe *Exod.* xxxv. 12: *Quidquid ad cultum & ad veſtes ſanctas neceſſarium erat, Viri cum mulieribus præbuerunt, armil-*

Armillæ in ſacris.

las & inaures, annulos, muranulas & dextralia. Quo loci חָח *armillam* reddunt *Hieronymus* & *Vulgatus*, haud ineptè, si siquidem חָח genus sit fibulæ vel unciæ *armillis* haud incongruæ. Lxx. tamen σφραγῖδας prætulerunt, pro *dextralibus* verò περιδεξίας. Pari religione ad expiationem contulerunt. *Numeri* xxxi. 50: *Offerimus oblationem Iehovæ quisque quod nactus est, instrumentum aureum, periscelidem, aut armillam, anulum, inaurem aut cingulum pendulum, ad faciendum expiationem pro animis nostris coram Jehova.* Ambigua vox אֶצְעָדָה, quià צעד *incedere* derivatur, *Hieronymo Vulgatoque* periscelides significat, rectiùs Lxx. τὸν χλιδῶνα, & *Pagnino*, *brachiale*, quod & calculo suo probat *I. Drusius* Comment. ad Num. cap. cxxviii. ita enim 2. *Sam.* 1. 10. accipiendum quoque ex textu constat. Ab Ecclesiis

Armillæ ad expiationem collatæ.

ſiis ad forum devolvebatur olim in Republica Iſlandica, ſacri juramenti teſſera. Fidem faciet *Arngrimus* patriorum morum callentiſſimus, cap. VII: *Cujus religionis fuit ritus, ut juramentum præſtituri, adhibitis teſtibus, annulum in ara Deorum aſſervari ſolitum, & in foro judiciali à judice ſupremo in brachio geſtatum* (quare de *armilla* verius acceperim) *hoſtiarumque ſanguine illinitum, attrectarent.* Rupibus triviiſque ſuſpendit Frotho Magnus Danorum Rex ad ſubditorum explorandam fidem. Loquatur *Saxo*, quia nemo melius, Lib. v. circa umbilicum: *Armillam unam in rupe, quam Frothonis petram nominant, alteram apud VVig provinciam, defixit edictæ à ſe innocentiæ experimentum daturas.* P. p. *In Iutia, tanquam in capite Regni ſui, magni ponderis auream armillam triviis affigi curavit.* Similia

Armilla juramenti ſacri teſſera apud Islandos.

Armillæ rupibus triviiſque quare ſuſpenſæ?

milia

milia de Ælfredo Anglorum Rege recenſet *Matthæus Weſtmonaſterienſis* ad Annum DCCCXCII. qui per publicos aggeres, ubi ſemitæ ſinduntur in quadrum, armillas jubebat aureas appendi, ut viantium aviditatem irritaret, cur non eſſet qui eas acciperet. A *Saxone* in ſuſpicionem venit *Fortunius Licetus* Vir Clariſſimus Libro de Anulis cap. XL. de cornu aureo nuper in Dania eruto, ad explorandam Præſidum vigilantiam in biviis olim quoque ab Haraldo Rege fuiſſe expoſitum. Quod quanquam factum non inficietur Cornu hujus aureus vindex *Olaus VVorm* in ſecunda Aur. Corn. editione & Epiſtola ad Licetum, quam, ne periret, hujus calci ſubnectendam curavi: tamen neutiquam eum in finem initio conditum vel inde firmius credit, quod rudi maſſa aurea, aut minori labore

Cornu aureum Danicum ad explorandam Præſidum vigilantiam.

bore in aliam redacta figuram idem commodè potuerit præstari. Et sanè exploraturi fidem alicujus, non illustri adeò & signato monumento, quod facilè à quovis agnoscitur ad Regem pertinere, sed communi signo tentamus, quod suspicionem apud perfidos amovet agnosci posse. Magna præterea inter *armillas* cornuque est differentia, illæ pluribus communes esse potuerunt, hoc regium planè opus, abscondi difficulter aptum. Nec *armillas* in hunc conditas usum affirmat *Saxo*, ut exponerentur, sed alio fine antea factas à Frothone jam ad hunc usum fuisse traductas. *Armillæ* quippe ad armorum manusque ornamentum principe scopo destinabantur. Vicinum *armillarum* officium erat ad insidias mercandas: Nam Regem Canutum Toroni armillam auream donasse perhibet

Armillarum primarius usus.

Alius earundem usus.

bet *Snorro Sturleſon* in Chronico Norwegiæ, ut Olai Haraldi, Regis Norwagici vitæ inſidiaretur, dubio procul memoriæ cauſa. Abſcondidiſſe verò in cubiti parte ſuperiore ſub manica. Quod quum ad Olaum per amicum fuiſſet delatum, ipſe arrepto, quaſi neſcius, brachio, & ad ſuperiora manum pertentando deduxit, tumidumque, ut dictum fuerat, eo loci deprehendit. Quod nudato brachio, quia tumorem cauſabatur, magis apparuit. Vnde debitas *armillæ* perfido animo acceptæ inſidiator pœnas Regi dedit. Tandem, ne longius abeam, ſuperſtitioſæ medicinæ inſerviebant armillæ. Augent nummos in arca. Apud *Saxonem* Gevarus Lib. III: *Mimingo* (ſylvarum ſatyro) *armillam eſſe mira quadam arcanaque virtute, poſſeſſoris opes augere ſolitam.* Dolores

Armilla opes poſſeſſoris augebat.

lores ſedant mulierum. *Plinius* Lib. XXVIII. cap. 4: *Pueri qui primus ceciderit dens, ut terram non attingat incluſus in armillam, & aſſidue in brachio habitus, muliebrium locorum dolores prohibet.* Expugnant rabioſorum venenum & febrium ardorem extinguunt. *Plinius* idem cap. VII: *Lais & Salpe canum rabioſorum morſus, & tertianas quartanaſque febres menſtruo in lana arietis nigri, argenteo brachiali incluſo, ſanari tradunt. Diothymus Thebanus veſtis omnino ita infectæ portiuncula acu vel Licio* (ſeu *pellicio*, ut alii libri) *brachiali inſerta.* Quæ fortaſſis ut incluſoriis appendebantur brachiis nulla alia religione, niſi quod commodius ita carpo medicinæ applicitæ ſervari potuerint. Verva eborea in brachio Epilepſiæ curandæ *Scribonii Largi* Comp. XVI. de *armillis* accipienda

Muliebrium locorum dolores prohibebant.

Medebantur rabioſorum veneno & febrium ardori.

Armillæ Epilepticis conferebantur.

Verva e-borea unde? piendaquis non videt? Dicta à vertendo, ob circularis formæ amplexum, vel ab averruncando instar amuleti. Amantium denique procurabant conatus. *Plinius* enim Lib. XIII. cap. 25. ex Iuba auctor est, Troglodytarum feminas *spathalia* sua ex frutice Charitoblephara confecisse, quod hic frutex efficax esset in amatoriis. Hinc *spathalia* à Menæchmo exigit ancilla apud *Comicum* Act. III. Sc. 3. ut ipsum libenter videat.

Armillæ in amatoriis efficaces.

Amabo, mi Menæchme, inaureis da mihi

Faciundas pondo duûm nummûm spatalia.

Vbi *stalagmia*, genus inauris legunt plurimi; sed quum præcesserit inauris, aliud ornamentum hoc nomine indigitavit, præsertim cum ancilla *armillis* quoque videatur inescata quas ex

arma-

armario heræ ejus dederat. Cæterum, ne de externis nimium simus solliciti, monent *armillæ* Danicæ, quæ in Musæo Wormiano asservantur, ut quid veteribus Danis præstiterint beneficii, coronidis loco inquiramus. Quanquam autem obscura hic sint vestigia, dictat tamen animus, si verè, judicabunt Doctiores, *armillas* istas militaria fuisse instrumenta, ut robur brachio & firmitatem ictibus adderent. Eo enim *armillarum* lignearum & acutarum genere brachia muniunt hodie Itali Gallique in ludo, quem *Ballon* vocant, ad tumidas pilas fortius vibrandas. Quam conjecturam nostram firmat *Saxo* æternum patriæ ornamentum Lib. II. in Biarconis declamatione ad arma exciti:

Armillæ Wormianæ ad robur brachio addendum.

Itali Gallique quid Ballon dicant?

> Armillas *dextræ excipiant, quo fortius ictus*

 Col-

Collibrare queant, & amarum figere vulnus.

Ad excipiendos ictus satis densæ ac firmæ.

Non abludit forma ampla satis, nec compacti anuli duodecim, apti qui per lacertos longius distendantur, nec denique singulorum pondus roburque. Ita quippe densatas verbis præcedentibus innuit *Saxo*:

----- pugnemus apertis
Pectoribus, totosque auro densate lacertos.

Armillæ inter militaria instrumenta.

Certè inter militaria organa *armillas* olim habuisse locum nec dissimulat *Saxo*, nec alii peregrini. *Ille* enim Libro jam laudato in Hialti ad commilitones exhortatione:

Enses Theutonici, galeæ, armillæque *nitentes,*
Loricæ talo immissæ, quas contulit olim

Rolvo

Rolvo ſuis, memores acuant in
prælia mentes.

Xenophon verò manifeſtum præbuit indicium Libro VI. Pæd. Cyri, de Panthea uxore Abradatæ currus falcatos in uſum Cyri inſtruentis: *De pecuniis ſuis aureum ei thoracem & auream galeam* καὶ περιβραχιόνια *confecit.* Vnde *brachialem* apponere militem ſuum Aurelianus apud *Flavium Vopiſcum* præcepit. Et inter ſpolia ex captis Gallis in Capitolio ſuſpenſa *Polybius* Lib. II. recenſet *aureum brachiale, quod circa manus & collum portabant Galatæ.* Sed quid appendiculæ illæ duæ forma circulares & oblongior altera? Fuit cum ſuſpicarer in ſacrificiis Danorum ad excitandum ſonum ſacrificulos adhibuiſſe, ſicut in ſacris Cybeles tintinnabulis uſi Sacerdotes: Sed jam animo ſedet, quia de

aliis Barbaris notum, concussu & sonitu isto vel ad prælia incendisse animos militum, vel hostes terruisse fremitu. Alioquin *armillas* manu concussas crepitasse, sine dubio horum circulorum opera, (nisi laxiores fuisse credamus,) ex *Epigrammate veteri* docemur, in quo χρυσοκρόταλον dicitur σπατάλιον, *ex auro* nempe *crepitans brachiale* :

Armillæ manu concussæ crepitabant, & quomodo?

Τὴν χρυσοκροτάλῳ σειομένην σπατάλῃ.

Sive quod appendiculas aureas habuerint illæ, quæ nostris æneæ, sive quod fluitantes in brachiis crepitaverint. Quid si ad cæstus pugilum has referamus armillas? Cæstibus profectò haud absimilis forma, licet arctius applicari nequiverit. Cæstus enim lamina erat ænea loris alligata manibus, distinctis clavorum punctis seu fer-

Armillæ pro cæstibus pugilum.

Cæstus quid?

ferreorum seu plumbeorum, ut ex variis antiquitatum monumentis probant *Aldus Manutius* Lib. I. Epist. Quæst. 8. *Mercurialis* Lib. II. Gymnasticæ artis c. 9. apud quem & suis lineis reperies expressum. Cæstus autem antiquis Danis neutiquam ignotos, auctorem habeo *Saxonem* primo Lib. III. de Hothero. *Natationis, arcus, cæstuumque peritia, nec non quantamcunque ea ætas capere poterat, agilitate pollebat.* Ad quem locum vide quæ erudite post *Manutium* & *Mercurialem* annotavit Cl. *Stephanius*: ego cæstus non malè referre armillas nostras ausim pertendere, quandoquidem conjecturæ eo usque fidendum, donec clariora vestigia emerserint. Nam veterum fautores id habemus incommodi, ut de iis quæ temporibus nostris defuncta sunt, ex ingenio potius, quam veritate, cogamur

Antiquis Danis non ignoti.

mur nonnunquam ſentire. Princeps culpa ad majores noſtros redit, qui in agendis rebus fuere feliciores quam deſcribendis, ad arma promtiores quam ad literas. Idque data opera: ne gloriam illorum armis lacertiſque anteverteremus, futurorum providi, de armillis aliiſque levioribus ſilentio aſtuto inter nos lites ſuſcitarunt, ut dum illi de virtute, nos de lana certaremus.

IO. BARCLAII

DE ARMILLA

Versus ex Libro II. Argenidis.

DIcite ſurgenti confinia littora Phœbo:
Quam nitidus veſtris hic Deus exit aquis?
Cum tingit virides hilari fulgore Smaragdos;
Aut facit, ô adamas, te ſibi luce parem;
Pallentemve onychem, varum vel jaſpida miſcet,
Vel cui purpureo nomen ab igne venit.
Cæruleaſque notas & flammis implet, & auro,
Ceu variat puras comptior Iris aquas.
Hæ tamen haud uno cunctæ ſub littore gemmæ
Naſcuntur: Nam cui gloria tanta ſolo?

His

His nitet immensus Ganges, his flavus Hydaspes;
Est & Erythræi lucida concha sali:
Vna omnes armilla *tenet; per omnibus una;*
Omnis in hac oriens lucida texta coit.
Di superi! pretium nitidæ formamque coronæ!
Quam volet amplecti tanta corona manum?
Vt natat in solidis lux alternata lapillis!
Oraque venantum quam bene gemma facit!
Dives en hic cervus, quem ditia tela fatigant;
Et leo, quem pretio cerno tumere suo.
Lemnius? an nondum Telchines naufraga saxa
Artifici gemmas sic posuere manu?
Digna quidem Iovis hæc vibrare armilla *lacerto,*
Cum quatit imbrifera luce coruscus humum.

Ipsa

Ipsa licet dives, placata hoc munere Iuno,
Poneret offensi jurgia sæva thori.
At te seu veri, seu famæ gloria tangit,
O quisquis tanta brachia dote coles;
Vince animo censum; ne hæc optima saxa putentur,
Tuque genus Pyrrhæ vilior esse lapis.

IN-

INDEX AVTORVM

Qui in Schedio citantur, notantur vel illuſtrantur.

A.

B.

Bu-

Geta

Livius

illu.

INDEX

Rerum & Verborum notabilium.

A.

Ar-

Me-

Tor-

F I N I S.

OLAI WORMII

DE

AVREO CORNV DANICO

AD

FORTVNIVM LICETVM

RESPONSIO

Cum Ejus brevi descriptione & Eruditorum judiciis.

LECTORI
CASP. BARTHOLINVS
TH. F.

CVm editioni priori Opuſculi *Parentis de Armillis* annexa eſſet *Olai Wormii*, Antiquitatum Septentrionalium vindicis celeberrimi, *Reſponſio ad F. Licetum de Aureo Cornu* in Dania reperto; ut hujus Epiſtolæ, publico digniſſimæ, cauſam ſciret Lector, ſtatui in rei illuſtrationem, quam pauciſſimis potero, ex *Wormio* hujus Cornu hiſtoriam repetere, cujus hic iconа non invitus communico. Ipſe *Wormius*, qui multis nominibus immortalem à Patria iniit gratiam, ſingula in Monumentis ſuis Danicis laxiori calamo perſequitur. Ego pauca quæ ad rem facient adducam.

Regnante in Dania Divo *Chriſtiano* IV. reparatæ ſalutis Anno MDCXXXIX.

 die

die xx. Iulii, puella Dana Chriſtina Suenonis filia in Ripenſi Cimbriæ Diæceſi Cornu hoc aureum in itinere caſu invenit. Conſtat illud ex duplici lamina, quarum interior ſolida eſt & integra, lævis utraque ſuperficie, exterior vero non continua eſt, ut prior, ſed ex undecim conflata contiguis quaſi latis anulis ſuis internodiis diſtinctis. Qui tamen omnes ejuſdem nec ſunt latitudinis nec craſſitiei. Conflatum eſt ex obryzo puriſſimo, rotundum & incurvum, pronâ parte pedes duos Romanos & quinque pollices longitudine æquat, ſupinâ parte pedes duos & unum pollicem. Linea recta ab una extremitate tranſverſim ad aliam ducta, pedem unum continet & pollices novem. Orificium majus ex quo bibitur in circumferentia pedem unum implet, in diametro pollices quatuor. Minus orificium in ambitu quatuor pollices in diametro pollicem unum cum ſemiſſe. Totum Cornu tam capax eſt, ut liquoris duos ſextarios cum ſemiſſe capiat. Pendet

AUREUM
Serenissimi Principis
CHRISTIANI QVINTI
CORNU.

det uncias nonaginta novem & drachmas duas abſque globo cochleato octangulo, noviter addito, qui *Chriſtiani* IV. nomine inſignitur. Emblemata varia ſeptem Circulis continentur, quæ breviter enarranda.

Circulus primus labro vicinior major eſt & amplior reliquis, ideoque duplicem Emblematum ordinem & Hieroglyphicorum ſeriem continet, quæ omnia eo directa eſſe cenſet *Wormius*, ut humanæ vitæ miſeriam oſtendant & media quibus illa evitari poſſunt. Id enim indicare in primi ordinis Emblemate primo hominem nudum manibus pedibuſque expanſis, conſtitutum inter ſerpentes duos; Et hominum vitam parum à beſtiis differre, in emblemate ſecundo beſtiam illam ſignificare humano capite, cui utrinque aſſidet homo manibus ad cœlum porrectis. Pravis reſiſtendum monet homo telo viperam abigens. Denique in ultimo Emblemate alium quaſi mirabundum inducit *Wormius*, atque avaritiam ex-

plicat per avem piſcem roſtro petentem.

Ejuſdem annuli ſecunda ſeries eundem quem prima hieroglyphicorum ſenſum habet.

In ſecundo circulo honeſta corporis exercitia Eques exhibet, cum homine utraque manu gladios ventilante, & alio adhuc, qui arcu & ſagittis inſtructus feram petit. Tandem vir grandævus, barbatus, & ſacerdotali habitu, cornu mulſo repletum habens, ex ingenioſa *Wormii* conjectura, animum à ſeriis interdum relaxari jubet.

In tertii Circuli initio *Wormius* hominem eſſe vult alium mactantem & crebris vulneribus afficientem, alludentemque forſan ad veterum Danorum morem apud *Saxonem*, quo devictis hoſtibus, in majorem ignominiam, proſtratis gladium circa ſcapulas ad ſpinam dorſi adigebant, coſtaſque magno vulnere facto utrinque à ſpina ſeparabant. Sed ab hac *Wormii* conjectura diſſentit *Licetus*, qui, quia contendit figuram illam

illam ſupinam videri, ſignificari hoc Emblemate putat mulierem Danicam veneficam, quæ ex captivi necati extis vaticinaretur Cimbris; idque ex *Strabone* confirmat. Sed ex mente *VVormii* hoc & reliqua in eodem circulo Emblemata evidenter depingunt bellorum atrocitatem & incommoda, quod &, qui hic ſequitur, Centaurus indicat quaſi homo furibundus, & duo lupinâ & caninæ facie, quorum alter gladio falcato, alter ſecuri armatus eſt.

Pacis commoda quarti Circuli cælatura adumbrat, per Paſtorem armenta paſcentem.

Quintum Circulum Prudentiæ commendandæ dicatum vult *VVormius*, dum ſpeculum homini in belluinam formam à vitiis redacto oſtenditur, aſtantibus ſerpentibus, quibus prudentiam ſacræ paginæ tribuunt.

In ſexto Circulo Iuſtitiam proponit caput grande oculis deſtitutum, quaſi aures quaſdam prægrandes habens & inferius duas divaricationes, inter be-

ſtias duas conſtitutum. Adſunt & hic, præter lilium, quinquies terna puncta & duplicis crucis figura, quæ *VVormium* præteriiſſe miratur *Licetus*, qui ex binis crucibus ætatem hujus Cornu colligit ſub Haraldo Rege, quo regnante Dania Chriſto nomen dedit.

Septimus Circulus & ultimus, ultimum vitæ finem continere videtur in duobus illis mortuorum oſſibus, ab utriuſque medio dependente vexillo quadrato gemino. Novem præterea corda punctulis notata, inſigne Regis Cimbrici gentilitium indigitaſſe vult *Licetus*.

Et hæc ſunt quæ ex *VVormio* & *Liceto* ad enumerationem Emblematum hujus Cornu adducenda judicavi. Vlterius illi progrediuntur, atque diſputant prolixiùs de tempore, quô fabrefactum; quod, cum ante Dei cultum fuiſſe credat, ſub Frothone Magno ſtatuit *Wormius*. De uſu vero cornu hujus inveniendo major ut difficultas ita inter illos diſſenſio. In bello tubæ vel litui vicem

habuiſſe

habuiſſe facile foret creditu , niſi non minori ſpecie veri dici poſſet pro poculo forſan inſerviiſſe. In antiquorum ſacrificiis Scaldros, Runas, & ſacerdotes Danicos ejus ſonitu populum convocaſſe, quod inducit *Wormius*, arridere poſſet, cum tale quid veteribus haud inſuetum videam, apud quos bubulum cornu, quod buccinam vocabant, adhibitum ad cives convocandos, ut de temporibus Romuli *Propertius* Lib. IV. El. I.

Buccina cogebat priſcos ad verba Quirites.

Vnde *Iſidorus* etiam vocabuli etymologiam repetit, qui *Buccinam à voce quaſi vocinam* derivat, quod *Pagani* eâ vocabantur. In inunctionibus Regum balſamo vel oleo capiendo deſtinatum crederem, ut de Cornu olei in Salomonis unctione teſtantur ſacra monumenta I. *Reg.* I. Si non potius buccinam talem dicerem, quâ totum populum clangentem ibidem legimus. Ad tentandum Præſidum vigilantiam & abſtinentiam à

 furtis,

furtis, jussu antiquissimi Regis apud Cimbros, Cornu hoc fabrefactum persuadere nobis conatur *Licetus*, ideoque in bivio Ripensi expositum. Simulachra vero omnia quibus artificiosissimè elaboratum est, indicasse putat Regis Danici mores & attributa belli pacisque tempore, quod ex propria sua Emblematum singulorum explicatione confirmat Comment. de Anulis Antiq. cap. XXXVI. quamvis ibi non in omnibus *Wormii* opinioni adhæreat, sed paulò liberius de quibusdam judicat, solâ Cornu delineatione edoctus, quæ multo aliter *Cl. Wormio* visa sunt, qui solus ad ipsius cornu considerationem singula accuratiùs exigens, veluti oculatus testis, pluris faciendus, quam auriti decem. Itaque quæ ex sola delineatione minus sufficienter haurire potuit *Licetus*, cum tamen de omnibus judicium ferre vellet, singulatim recenset, explicat atque resolvit *Wormius* in *Responsione* sua, quam hic habes, Lector, subnexis de eodem cornu *Eruditorum judiciis*,

ciis, quæ olim *Parens* meus collegit & cum Obſervationibus de *Vnicornu* Patavii edidit, quæque inde huc transferre commodum judicavi. Vale, mi Lector, & tanto noſtro *Wormio* ſplendenti olim in Patria, nunc in cœlo beatorum, ſideri, quam meruit, quamvis ex merito vix poteris, æſtimationem largire.

Viro Celeberrimo

DN. D. FORTVNIO LICETO,

In Academia Patavina Professori Medico eminenti S. P.

ERuditissimum tuum de Annulis veterum librum, redux ad nos exhibuit Clarissimus Vir Dn. D. THOMAS BARTHOLINVS, amicus utrique communis. Eo autem avidius perlegi, quod omnia, quæ hactenus abs te profecta vidi, rarâ & reconditâ eruditione referta animadverterim. Nec me spes in aurei hujus voluminis lustratione fefellit. Quotquot enim in hoc genere vidi Autores, tantum superare mihi videris, quantum lenta solent inter viburna Cupressi. In primis verò animum exhilaravit cap. XXXVI, in quo, non solum (contra invidorum quorundam

dam rictus) aureum nostrum in Dania inventum Cornu, tanti æstimas, ut dignum judices in quo bonas horas loces; sed etiam facto ipso, ingeniosissimè & nervosissimè id præstas, ut inter omnes qui nervos ingenii in eo enodando intenderunt, emineas, ac palmam facile referas. Mei verò quod sæpius mentionem facias honorificam, est quod gratus agnoscam, & ad mutuum amorem & benevolentiam obligatum me profitear. Non displicent ingeniosissimæ tuæ de Hieroglyphicis conjecturæ nec multum à meis abludunt meditationibus; quod lætus vidi, atque eo nomine nobis totique patriæ gratulor. In levioribus quibusdam diversum si statuamus, ea tanti non sunt, ut aut commune humanitatis rumpant vinculum, aut contentionum inter nos moveant turbas. Æquo tamen animo Humanitatem Tuam laturam confido, si de quibusdam monuero quæ animadverti commodè non potuerint, nisi ab eo qui ipsum cornu manibus triverit, & in eo

 lu-

lustrando curam adhibuerit diligentiorem. Circuli tertii Emblema primum, quo exhibetur homo alterum mactans, sive explicetur per priscum ritum nostratium, plagam Aquilinam hostibus inferentium, ut vult *Saxo* noster; sive per modum quo Cimbricæ vates Sacrificia peregerunt, ex mente *Strabonis*, non multum refert, & eodem res recidere videtur. Quamvis locum à Te ex *Strabone* adductum, cum hac imagine dum confero, non minores difficultates pati is videatur, quam ea quæ nos ex *Saxone* produximus. Ita verò *Strabo* lib. 7: Ἔθος δὲ τῶν Κίμβρων διηγοῦνται τοιοῦτον, ὅτι ταῖς γυναιξὶν αὐτῶν συστρατευούσαις, παρηκολούθουν προμάντεις ἱέρειαι πολιότριχες, λευχείμονες, καρπασίνας ἐφαπτίδας ἐπιπεπορπημέναι, ζῶσμα χαλκοῦν ἔχουσαι, γυμνόποδες: τοῖς οὖν αἰχμαλώτοις διὰ τοῦ στρατοπέδου συνήντων ξιφήρεις. Καταστρέψαται δ' αὐτοὺς ἦγον ἐπὶ κρατῆρα χαλκοῦν ὅσον ἀμφορέων εἴκοσι· εἶχον δὲ ἀναβάθραν, ἣν ἀναβᾶσα ὑπερπετὴς τοῦ λέβητος, ἐλαιμοτόμει ἕκαστον μετεωρισθέντα· ἐκ δὲ τοῦ προχεομένου αἵματος εἰς τὸν κρατῆρα,

τῆρα, μαντείαν τινὰ ἐπιοῦντο &c. *Strabo* fæminas haſce vocat divinationis peritas & Sacerdotes, προμάντεις eſt in Græco, vates vocant quidam, quia ut paulo poſt loquitur, μαντείαν τινὰ ἐπιοῦντο: non igitur aſſequor, quare à Te appellentur mulieres Danicæ incantatrices & veneficæ, niſi exiſtimes omnes Ethnicorum ſacerdotes & vates tam maſculini quam ſequioris ſexus, veneficiis ſacra ſua peregiſſe. Quin harum habitum à *Strabone* delineatum ſi expendamus, nec hic cum icone quadrare videtur. πολιότριχες, inquit Strabo; at noſter ſeu noſtra, ſi ita lubet, vix capillorum oſtentat rudimenta, tantum abeſt ut longos mulierum cirros exhibeat. Vatibus iſtis veſtis alba: hic noſter nudus plane; unde nec linteis è carbaſo, ſubter tunicam fibulis nexis, nec Zonâ ullâ aheneâ indiget. Pedes quidem nudi, cum totum corpus tale ſit. Hæc de habitu. Perpende jam, Vir Clariſſime, ſacrificandi ritum, cum inſtrumentis neceſſariis & modo ipſo, nihil horum tuæ opinioni favere mihî

mihi videtur. Vbi hic Crateris veſtigia, ad quem captivus protrahebatur? ubi pulpitum quod agiliter ſcandere ſolet ſacrificatura? ubi Lebis? ubi crater ſanguini excipiendo deſtinatus? Modum aſpice: non in ſublimi tollitur jugulandus noſter: ſed decumbit ſupinus. Iugulabatur captivus, juxta Strabonem; noſter vulneribus quatuor abdomini inflictis (ſi præcisè omnia examinanda) mortem ſubit. Si ultima verba huc ſaltem ſpectare putas, cur pluribus vulneribus ſcinditur venter? cur inteſtina in conſpectum non protrahuntur? quorum ſpeculatio maxime neceſſaria erat. Sed hiſce non immorabor, cum exiſtimem in tantis antiquitatum tenebris omnia tam accuratè examinari non debere. Hoc verò non poſſum non monere, quod pag. 165, ubi fabricam cornu percurris, tredecim numeres in eo annulos, quod & pag. 185, innuere videris, contra ocularem demonſtrationem toties à me factam. Deceptum te arbitror internodiorum numero, quæ cir-

circulorum non conſtituunt numerum. Vltimi enim duo minores annuli, quos tu quatuor putas, diſcreti non ſunt, ſed quilibet eorum bina obtinet internodia. Hinc non me, ſed te in numero horum annulorum hallucinatum eſſe vides. Vnde non miror in aliis quoque fabricam hujus cornu ſpectantibus erratum eſſe, cum plus Glyptæ imperitiæ, quam fideli meæ tributum ſit relationi. Optaſſem virum excellentiſſimum, toties aureum iſtud cornu manibus ſuis triviſſe, quoties ego, qui minutiſſima ejus momenta ſtudio haud levi ſum rimatus, de quibuſdam quin longè aliter judicaſſet, non dubito. Animadvertiſſes quoque, ſine dubio, quid cauſæ fuerit, quod duplicis crucis figuram & terna puncta quater (quinquies volebas dicere, ut infra) in ſexto annulo formata omiſerim, ut pag. 174. conquereris. Hæc enim omnia ad figuras ſignificativas (ut ita loquar) hujus cornu non ſpectant. Nam nec punctulis conſtant laminæ impreſſis, nec anaglyptice eminent, ut reliqua.

Sed

Sed foramina ſunt hujus figuræ, exteriorem laminam penetrantia, quod aliter adumbrare Glyptes non potuit quam nigro colore, quo umbroſas corporum partes exprimere ſolent pictores. Nihil igitur denotare poſſunt ſimile reliquis; ſed uſum aliquem habuiſſe mihi perſuadeo. Sereniſſimus Princeps noſter CHRISTIANVS V. qui jam Cornu illud poſſidet, hiſce foraminibus gemmas ad ornatum inſertas fuiſſe exiſtimat, conjecturâ probabili. Ligamenta & lora hiſce aptari potuiſſe, quibus cornu collo aut humeris geſtantis alligabatur, dicere quis poſſet. Sed nihil certi hac in re ſtatuo, cum arbitrer nodos & articulos, annulos diſtinguentes, huic muneri abundè ſufficere potuiſſe. Quamvis verò ex hiſce foraminibus duo illa majora in quibus lineæ decuſſatim ſe ſecant, figurâ cruces referant; hoc tamen voluiſſe artificem, mihi perſuadere non valeo: anaglyptice enim aut punctatim id præſtitiſſet potius, ut reliquis figuris hæc eſſet conformis; quam circulum perforando.

Ejuſ-

Ejuſdem cenſus eſt & foramen, quod literam vocas Pythagoricam, quæ tam aliena eſt à noſtra Literatura, quam Pythagoras ipſe à Runis. Mirari igitur deſinat Vir Clariſſimus, ſi ego αὐτόπτης ea hic obſervaverim quæ commode in tabella exprimi nequiverint, quæque alii ex Schematiſmo haud rectè colligunt. Quod pag. 176. probare allaboras, Cornu aureum in hunc ſolum uſum fabricatum, ut eo præſidum vigilantiam tentaret Rex, quicunque tandem is fuerit (Nam de Haraldo id non memorant Hiſtoriæ noſtræ) eo nomine, *quod Regi nullus fuerit labor cornu artificiosè fieri mandare, quodque alia figura, eadem carere non potuerit objectione; quodque rudis maſſa facilius occultari poſſit à fure, quam cornu tam magnum miro artificio conditum.* Non video qua ratione hinc ſequatur, in nullum alium uſum fabricatum illud fuiſſe quam quod eo præſidum vigilantiam exploraverit Rex. Rem juſta lance ſi ponderaveris; videbis armillas fabricatas ut brachia cingant: annulos,

ut

ut digitos; cornua ut inflentur: ſed biviis expoſita hæc, fidem hominum iis ut tentarent. Si Rex annulum ſuum quem digitis geſtabat expoſuiſſet ad præſidum vigilantiam tentandam, an idcirco quis ritè inde collegiſſet non alio fine fabrefactum fuiſſe? cum tamen manifeſto conſtaret, Regem hunc elaborari curaſſe, digitum ut ornaret, atque hoc officium per aliquot annos ſuſtinuiſſe potuit, antequam in ſecundarium iſtum uſum traduceretur. Si inter finem fabricationis & finem expoſitionis diſtinxerimus, veritas erit in propatulo. Mirum Tibi v. c. & difficile creditu non eſſet, *aureum cornu Danicum adeo magnum, adeò grave fabrefactum fuiſſe ad uſum litui buccinæve, ſeu venatoriæ, ſeu bellicæ*, ſi alia ejus generis apud nos extantia majora & ponderoſiora ex ære vidiſſes. Arhuſiæ in patria mea, unum extitit æreum, quod, me puero, ad ſuos uſus traduxerunt Muſici, quod ſive pondus ſive magnitudinem ſpectes, aureo hoc erat duplo majus, alibi apud nos plura ſunt

ejus

ejus generis. Is qui in noſtris non eſt verſatus antiquitatibus, & fragmenta ac rudera variarum rerum adhuc extantia non viderit, multa eorum veri ſpeciem non habere exiſtimabit. Exterorum ejus generis luſtra Cornua, quantum Rolandi fuiſſe exiſtimas, *Olivant* dictum, de quo diſſeruimus Monument. Danic. lib. 5? Quantum Alexandri Magni quo totum exercitum diſperſum colligere valuit, cujus diameter quinque fuit cubitorum, ut de eo doctè diſſerit *Athanaſius Kircherus* lib. 2. Artis magnæ lucis & umbræ parte 1. c. 7. ubi ex profeſſo de eo agit. Nec refert *anſulis deſtitutum quod fuerit noſtrum cornu ut ſic aſſiduè manu geſtari neceſſum ſit, ac ſic inter dimicandum venandumque non exiguo foret impedimento.* Caruit enim anſulis Alexandri Magni cornu, carent & anſulis tubæ bellicæ vulgares, quæ jam in uſu, nec tamen aſſiduè manibus geſtantur, & quamvis duplo aut triplo majores ſint noſtro cornu, buccinatoribus tamen in bello nullo ſunt impedimento. Quidni igitur & hoc

no-

noſtro cornu contingere poſſe credendum? Quod regeris, vir eximie, experientiæ & oculari demonſtrationi repugnat. *Ad commiſſuras* ſcil. *annulorum eminentias non tam extuberare prominereque videri, ut lora facilè diſcurrere non permiſerint.* Cui hic jam credendum, Domino *Liceto* qui cornu illud aureum nunquam vidit, ſed ex icone ſaltem rem æſtimat; an mihi, qui toties manibus illud tractavi, & minutiſſimos apices non ſemel magnâ curâ ſum rimatus, candido cenſori æſtimandum relinquo. Quod pagina ſequenti 177. conquereris, me præteriiſſe punctatas iſtas imagines quæ annulo primo proponuntur, id quo jure fiat, æſtiment illi qui legerunt ea quæ de ipſis ſcripſimus pag. 71. primæ editionis Aurei cornu, & pag. 428. ſecundæ editionis Monumentis Danicis inſertæ ubi diſertius, quid de iis ſentiendum in genere monuimus. Ego potius jure videor hoc in Te, Vir Clariſſime, deſiderare poſſe, quod figuras & imagines eminentes & principales miſcueris cum punctatis

tis & minus principalibus, quæ alterius ſunt naturæ & artificii, quæque tantam curam requirere non videntur. Et miror ego cur non pari ratione explicaveris fimbrias triangulares in ſingulis internodiis, cum punctulis etiam conſtent & ejuſdem cum reliquis punctatis ſint cenſus, quas à me præteritas arbitraris. Quæreret forſan aliquis, quibus indiciis colligat doctiſſimus *Licetus*, hominem ſiniſtra deſtitutum ſacerdotem eſſe? cum æquè nudus ſit ac reliqui, nulloque habitu ſacerdotali præditus, omneſque qui hanc imaginem vident, ſatis judicare valeant, non ſtudio, ſed caſu abruptam & demptam ei eſſe ſiniſtram. Tantum refert rem non ex imaginibus, ſed ex ipſius nativa indole & conſtitutione deſcribere. Pag. 183. ſuſpicaris in imaguncula ſexti annuli *non aſpici naſi eminentiam nec oculorum aut oris ulla veſtigia, quod obliterata fuerint ob auri mollitiem attritione à duritie telluris, in qua diu neglectum jacuit, & compreſſione tum puellæ inventricis cornu, anxie ſollicitèque purgantis, tum aurificis, idem juſſu regis repurgantis.* Hanc

ſuſpi-

ſuſpicionem facile Tibi exemiſſet ipſa repurgati cornu conſtitutio, ſi vidiſſes. Quin tecum cogita, qui fieri potuiſſet, ut tantum huic uni figuræ, politura deceſſiſſet, reliquis minoribus ſalvis? ſi tantum auri proportionaliter, omnibus icunculis fuiſſet abraſum, plus profectò in pondere fuiſſet deſideratum, nec imagines & figuræ reliquæ, tam exactè ſuis lineamentis quod debebunt repræſentarent. In numero annulorum quod pag. ſequenti erratum ſit, ex ſupra dictis patet. Non enim ſex ſunt minores, ſed quatuor, extremis duobus peculiari artificio duplicatis. Sed Tibi Vir Clariſſime, hæc aliaque minutiora condonanda, quæ non ex icone peti poterant, ſed re ipſâ, & meâ relatione, cui fides omnino debetur. Optarem iterum, manibus & oculis ipſum aureum Cornu uſurpare ut poſſes: quin de quibuſdam longe aliter pronuntiaturus eſſes non dubitarem. Vſque dum hoc detur, mihi oculato teſti crede & favere perge. Vale Hafniæ V. Kalend. Decemb. Anni M.DC.XLVI.

T.

OLAVS WORM D. Med. Prof. Regius.

Eru-

Eruditorum Iudicia

DE

AVREO CORNV OLAI WORMII.

Lectori Candido

THOMAS BARTHOLINVS.

Patavii MDCXLV.

EN tibi ſincera de Aurea *Olai VVormii* Diſſertatione, non tam Latii quam univerſi Orbis, ſicut ad manus pervenerunt, judicia, quibus & me voto exſolvam, & viro magno invidentiũ latratus inhibebo. Chartas tantum protuli magnorum auctoritate ſignatas. Si voces vivas velimus, unius *Gaſp. Scioppii* Comitis encomium ſuffecerit, qui *VVormii* ſcriptum variæ eruditionis plenum mihi candidus cenſor laudabat. A quo ſæculi Oraculo quum neque *Franciſcus Bernardinus Ferrarius*, neque

Gabriel Naudæus ſelectiſſimum literatorum par diverſum conceperint, univerſi orbis applauſum *VVormius* meruiſſe videbitur. Vale, & cum eruditis judica.

Cl. Doctiſſimoque Viro

THOMÆ BARTHOLINO

C*AS*P. F.

FORTVNIVS LICETVS. B. A.

AD explicationem poſtea vetuſtiorum Emblematum Aurei Cornu Danici quod attinet, equidem in cap. XL. mei voluminis de Priſcorum Anulis hujuſmodi rem ago paulò diligentiori diſſertatione, cujus ſumma eſt: Cornu fabrefactum fuiſſe juſſu Regis antiquiſſimi apud Cimbros, non in alium uſum, quam ad tentandam Præſidum vigilantiam in regendis provinciis, & populorum integritatem in abſtinentia à furtis; ideoque projectum expoſitumve fuiſſe in bivio Ripenſi. Simulacra vero in eo formata cenſeo nihil aliud indicaſſe, quam Optimi Regis Danici mores,

res, & attributa tum belli, tum pacis tempore Regnum ſibi ſubjectum bene gubernantis, & Rempublicam prudenter ac juſtè adminiſtrantis. Quam opinionem ex apta ſingulorum emblematum explicatione confirmo, diſtinctè quibuſque particulis eorum examinatis, inclyti *VVormii* diligentiam ſuſpiciens, & ab ejus placitis non admodum diſcedens, etſi non ſemper iis adhærens. Hæc ea ſunt, Vir eruditiſſime, quæ feſtinanti calamo potui nunc occupatiſſimus elegantiſſimæ Epiſtolæ tuæ reſpondere: in qua ſicut ego non ſine rubore legi laudes ingentes, quibus me ſupra meritum ornare voluiſti; ſic enixè rogo tuam humanitatem, ut iſta mea levidenſia reſponſa boni conſulat, etſi minus reſpondentia tuæ forſan expectationi, laudibuſque ſummis mihi tam latè tributis. At verò qualiſcunque ſim, velim pro certo habeas, me ſemper ad tui vota victurum. Vale, Muſarum delicium, & me tui ſtudioſiſſimum amare ne ceſſes.

Dat. Bononiæ IV. *Non. Martii* MDCXLII.

Al M. Illust. Sig. e Pad. Oss. il Sig. Errico Fuiren.

ASSAI mi teneuo io fauorito, ch'ella si compiacesse havere dell' affetto da me dedicatoli, quando essa fù quì, amorevole memoria. Mà hora favoritissimo bisogna che mi confessi, & in un istesso tempo obligatissimo, havendo di questo *primo riscontro con la ricevuta, sì dell' amorevolissima sua lettera, che del pretioso libro dell' erudito Sig.* Wormio, *sopra il corno d'oro della Maestà del suo Rè, e misteri in quello descritti. Resto tanto obligato di così cara dimostratione, che non mi si porgera mai occasione dell'-haverla à servire, che non sia per essere da me più che volontieri presa. onde la prego e per se e per amici suoi à volermene favorire, e come con sommo desiderio attendero di sentire che venga à luce del medesimo Sig.* Wormio *il trattato delle antichita, che si vedono nel* D*ominio di Sua Maestà, così per opera di lei spererò di poterne participare. Resta intanto, se de*

qui

quì alcuna coſa le poteſſe inviare, che li fuſſe agradevole, che me lo aviſi, che ſarà ſervita come l'affetto & obligationi, che li profeſſo, richiedono. Con che le bacio le mani augorandoli ogni maggiore proſperità. Di Roma à 12. Aprile 1642.

Di V. S. *M. Ill. Deu. & oblig.*

CASSIANO DAL POZZO.

Clariſſ. Viro

IOANNI RHODIO.

QVantopere D. *Wormius* meum circa Literaturam tum Runicam, tam Hieroglyphicam cornu aureo inſcriptam deſideret judicium ex literis D. V. ad Reverendiſſimum D. *Philippum Thomaſinum* datis, abundè intellexi. Et quamvis jamdudum id D. *Naudæo* inſinuarim, ut tamen viro literatiſſimo quovis modo ſatisfiat, id repetendum duxi. Legi igitur totum opuſculum *Wormii*, quod Literaturam Runicam inſcribit, à *Naudæo* communi-

catum, placuitque argumentum, tum vel maximè, quod linguæ hucuſque incognitæ, & temporum vetuſtate pænè deperditæ inſtaurationem aggreſſus ſit. Opus hoc ipſo tantò deſideratius quanto & novitate curioſius, & rarius antiquitate eſt. Nec audiendi ſunt quidam μισόγλωττοι qui dictam Literaturam humanis uſibus veluti inutilem canino dente rodere conantur. Laudandus eſt *Wormius* hoc ipſo quod rem novam & hucuſque ignotam mundo produxerit; de utilitate ejus penes lectores eruditos eſto judicium. Ego certè ex hujus inſtauratione linguæ multa circa veteres Gothorum, & Septentrionalium populorum hiſtorias hucuſque ignotas erui poſſe confido, quo majus forſan, (quam ignari quidam & abſtruſarum linguarum precium neſcientes, ſibi perſuaſerint) lumen Reip. literariæ conferre poſſunt. Quare tam laudabile inſtitutum *Wormii* non approbo tantum. Sed & eidem author ſum, ut ſerio propoſitum ſuum perſequatur, nec ullis

ſeſe

ſeſe zoilorum cavillis à digniſſimi operis exſecutione averti ſinat.

Literaturæ quoque hieroglyphicæ cornu inſculptæ enodationem examinavi; nec diſplicuit explicatio, tam varia eruditione tamque ampla polita. Laudo tam inſignem conatum. Approbo immenſam eruditionum congeriem, quæ ſi judiciosè cornu applicetur, næ hoc ipſo immortalitatem conſequutus videbitur. Atque hæc ſunt, quæ de Literatura *Wormii* juſſu D. V. dicenda putavi. Nihil igitur reſtat, niſi ut me D. V. gratiæ unicè commendem. Tuſculi 16. Iunii 1642.

D. V. Seruus obſequentiſſ.

ATHANASIVS KIRCHER *Soc. Ieſ.*

P. Angelico Aproſio Vintimiglia Cap. XI *della Sferza Poetica ſtampata à Venetia* 1643.

Al Sig. OLAO WORMIO.

IL Corno d'oro, che caſualmente trovato da Chriſtina figliuola di Suenone

 della

della Villa di Osterby, si ritrova nelle mani del Serenissimo Prencipe Christiano Quinto, al mio credere una delle Trombe della garrula sorella dell'antico Ceo, lassatosi cadere a bella posta di mano, acciochè da petto più forte animato, gravido di aure con maggior rimbombo fusse sentito: non poteua riceuer miglior suono, che quello degli spiriti, e dell' eruditione di V. S. il quale penetrando dalla Dania nell' Italia hà potuto eccitare ammiratione ne' primi litterati di questa amenissima parte del Mondo; & invitare li Signori Cavalier Cassiano dal Pozzo, Fortunio Liceti, Francesco Bernardino Ferrari, & *altri (à cui nome scritto à caratteri di diamante stà registrato nel Tempio dell'immortalità) con virtuosa gata à cantar le sue lodi. Il portar quello, che dicono questi litteratissimi soggetti, mi darebbe occasione d'allungar troppo il libro, e di partirmi da quella breuità, che mi son determinato di osservar in quest'opera: oltreche stimo dal Signore* Tomaso Bartholini *figliuolo di* Gaspare, *mi sarà tolta questa fadica.*

fadica. Basti per hora il Elogio estemporaneo del virtuosissimo Signor Pighetti nella cui penna stanno riposti in Erario tutti li Tesori dell' Eternità.

Io ho grandissimo obligo al gentilissimo Signor Tomaso Bartholini, *che mi fece parte di quella dissertatione veramente d'oro, onde apena gustandola mi sentì recrear in tal guisa, che non possi non lassarmi intendere dall'istesso. Questo Corno benche pregiatissimo per la materia, essendo composto del piu fino metallo, che dalle Indiche Maremme à noi passi, senza dubbio è più pregiatissimo per la dissertatione del Signor* Wormio, *essendo per quella sogetto alle ingiurie del Tempo, e per questa sicurissimo dell' Eternità, potendosi dire, che per questa.*

---- nec Iouis ira, nec ignes,
Nec poterit furtum, nec edax abolere
vetustas.

Iacobus Pighettus I. C. Venetus:

SPECTATOR.

Aureum quod cernis Cornu
Miris ditatum hieroglyphicis,
Martis olim
Buccina fui,
Canensque classicum
Mortales
Ad arma, ad clades inflammabam.
Nunc dicatus Bromio cyathus
Regias ad mensas exhilarandas
Omine fausto
Translatus sum.
Intus mero repletus
In Mortalium pectora
Pacem, hilaritatemque
Demitto,
Foris vetustis exornatam imaginibus
Aurea doctissimi
OLAI WORMII
Dissertatione
Animatis,
Penitioris Eruditionis sitim

Etiam

Etiam extinguo.
Vna (mihi credas)
Felicior manet
Sors;
Famæ tandem
Buccina fiam,
Vt
CHRISTIANI V.
Daniæ & Norvegiæ
Principis inclyti
Ferrea hac ætate ſuis in
Regionibus
Aurei ſæculi
Reſtitutoris,
Domini mei Auguſti,
Glorioſa poſſim
Canere
Facinora.
Abi lætus.

Gla-

Clarissimo

OLAO WORMIO,

Regio in amplissima Hafniæ Academia rei Medicæ disertissimo Professori, Marcus Aurelius Severinus Thurius Crathigena Tharsiensis S.

CVm singularis & unica dos illustris ingenuum quempiam & studiosum virum sæpenumero exornare, conspicuumque facere visa sit inter observatores homines mortales: tua te, *Olae* absolutissime, & numero multa, & facultate præstantia ornamenta extollunt, suspiciendumque cunctis terrarum gentibus reddunt Ingenium, Iudicium, Industria, Stylus, Scripta. Quorum prima vis mentis ardua quæcunque atque aliis omnibus negata consequitur, Aquilæ videlicet similis, quæ volucribus omnibus supervolat, adeoque sublimiter conscendit, ut etiam in sinum se recipere credita sit Iovis. Cujus acuminis amore, studioque permotus Serenissimus Rex vester amplissimis ac Lectissimis quotis quibusque honoribus te decorare, in

magnis

magnis habere, ac preciosissimis Gazæ suæ thesauris anteponere consuevit: quo regnatore Sapientissimo Ptolemæum Philadelphum aut superante aut proximè saltem æquante Dania (quod nemo non videt) feliciore jam seculorum conversione par Alexandriæ, vel Athenarum Lyceo, viris abundat omni doctrinarum genere probatissimis. quorum cum ordo multiplex ab ea parente, tanquam ex equo Trojano prodeat in dies, nihilominus tamen

micat inter omneis
Wormium sydus velut inter ignes
luna minores.

Nimirum Βόρμιος βιᾷ καὶ ὁρμῇ τῆς Βοαρμίας παραγράψεται mihi. Sed consilium propositumque studiorum sublimium tuorum quis censor non fateatur incomparabile? qui naturam universam comprehendere, arcana hujus quantumvis abstrusa pernoscere, atque in numerato singula habere generosa quadam animi præstantia concepisti, firma semper constantia sustinuisti. Vnde illud instructissimum

mum Musæum tuum, cujus etiamnum ad nos Italos extremos de longinqua nobis, sed proxime spectante vos Arcto, fama frequens est pervagata. Iudicium preterea tuum subactum, atque exactum, quo cuncta ritè recteque dirimis, componis, digeris, decernis, quis non agnoscat rerum peritus? Quis non faciat maximi vir eruditus? Stylum verò, quis non commendet, à semetipso perbene commendatum? qui gravis æquè ac elegans est, copiosus ut firmus, amœnus, ut salibus plenus, tam autem fœcundus, ac ferax, ut variis commentariis tuis Principum virorum Bibliothecas complerit; quorum, ut novissimum, ita gravissimum tacere non possum aureum τὸ ἐξήγημα aurei cornu ex Regiis thesauris non postremi, τοῦ δὲ κέρατος τῆς ἀμαλθείας εὐπορωτέρου, cujus quot sunt emblemata, quot sunt Cimmeriæ cryptæ, tot identidem tuæ sunt coronæ, tot lucidissimæ stellæ, quibus caput tuum ornasti, memoriam tui cœlo collocasti. Quam rem equidem dixi propterea, quod si staret divus divinè

factis

factis honos, ſique Heroica tempora forent, juſtiſſime eſſet hoc cornu celſa inter ſydera collocatum. Ejus precii tua ſunt, *Wormi* beate, Commenta, ejus ſunt ordinis monumenta. quo equidem omni tuo ſplendore diu captus non me continui demum, quin tantam tuam dignitatem interpellare atque orare fuerim auſus, quemadmodum in præſens oro, quatenus me tuam in clientelam admittere non dedigneris, ut minimè dedignaturum facta quaſi ſponſione perſuaſit mihi Cl. *Thomas Bartholinus* hoſpes & amicus meus officioſiſſimus. Cujus equidem in natura veſtiganda ſolertiam, ſtudium, induſtriam quotidiano ſatis experimento compertam, non ſatis tamen commemorare, vel animum intendam vel confidam. Sed & promptam humanitatem atque in eruditos viros proclivitatem tuam confirmarunt *Bartholini* germani fratres magno *Gaſpare* generoſo digni filii; comprobarunt & *Fuireni* tres fratres viri ſinguli ſtudioſiſſimi, quorum virorum commune judicium & *Petrus Ionas Chariſius* ὁ χαριέστατος ἀνὴρ inclyti illius

illius *Petri Severini* Nepos ex Filia ſequutus eſt. quos tamen omnes præivit litteraturæ tum ſolidioris, tum politioris Antiſtes *Ioannes Rhodius* Civis honorificentiſſimus veſter, per quorum pleroſque nobiſcum jam coalitos, ac tantum non Italicos viros, interpretes, aut proſcenetas benignos, tuas ad me quæſo litteras dederis; dederiſque dono nobile quodpiam tuum monumentum, ſed inter omnia maximè ſpectatiſſimæ tuæ ſpeciei ſimulacrum felicibus chartis expreſſum, quod in dies revereri, venerari, exoſculari pro dignitate queam. Interim mitto meum hypomnima de fungifero, & fungi mappa ludo naturæ utroque non contemnendo, mox autem ingenti ſedulitati circa naturam tuæ paro mittenda complura, quæ de toto hoc genere apud me collegerit D. *Bartholinus* iſtarum rerum Venator ſedulus, qui reculas haſce commemoratas delaturus eſt. Vale jam feliciter, & *Severino* tibi deditiſſimo favere deinceps aſſueſce. Neapoli Campaniæ Kal. Iul. M. D. C. XLIV.

FINIS.

· Lisa & Leonard Baskin ·